

Skupnostne prakse v urejanju prostora

Pod pojmom skupnostne prakse v urejanju prostora razumemo samoorganizirane pobude, ki imajo pomembne posledice za produkcijo prostora. Gre za prakse, ki izhajajo 'od spodaj', praviloma s strani neformalno povezanih skupnosti, njihov pomemben vidik pa je pogosto tudi skupno ali skupinsko upravljanje oz. upravljanje s so-delovanjem uporabnikov. Pri tovrstnih praksah imajo navadno ključno vlogo prebivalci posameznih območij, predstavniki lokalnega gospodarstva kot seveda tudi lokalne nevladne organizacije.

lokalnih uprav, ki so zadnja tri desetletja skoraj povsod po svetu v neprestanem realnem upadanju. Po drugi strani pa lahko tovrstne prakse razumemo tudi kot poskuse uvajanja alternativnih produkcijskih, upravljaljskih in ekonomskih modelov, ki se razvijajo v različnih sferah družbe kot reakcija na očitne težave prevladujočega neoliberalnega modela tržnega gospodarstva.

V krogu uredniške skupine ter v širšem krogu posamezni-

vljanju. Med dobrimi učinki pa gre omeniti tudi občutek v širši družbi, da so spremembe v prostoru na bolje možne in na dosegu roke, česar pogosto odtujeni in dolgotrajni procesi urejanja prostora ne omogočajo. Vse skupaj ima za posledico višjo kakovost življenja prebivalcev območij, kjer se udeležujejo skupnostne prakse v urejanju prostora.

Vendar pa kljub njihovem obsegu skupnostne prakse še vedno niso niti splošno znane niti prepoznane kot pozitiven pojav v urejanju prostora.

Zato jim želimo s pričujočo publikacijo dati vidnost, poudariti njihovo številčnost in pomen ter zbrati argumente za njihovo nadaljnjo promocijo pri uporabnikih in odločevalcih.

Široko paleto praks obravnavamo v okviru naslednjih področij: somobilnost, stano-

vanja prostora pri nas in se vnaprej opravičujemo vsem, ki jih v tokratni pregled še nismo uspeli vključiti. Kljub temu se nam tudi tako omejen izbor zdi pomemben korak k zadanemu cilju. Obenem se zavežujemo, da bomo skozi vzporedno zasnovano spletno stran prostoriso-delovanja.si tokratni nabor sproti dopolnjevali z novimi opisi primerov ter jih ob priliki izdali v popolnejši obliki tudi v tiskani izvedbi.

✕

Publikacijo je podprla Mreža za prostor, ki povezuje nevladne organizacije na področju urejanja prostora. Njena vsebina je deloma pripravljena v okviru delovnih skupin mreže, ki delujejo na področjih mobilnosti (somobilnost), urbane prenove (skupnostna prenova),časne rabe prostora (začasna raba prostora), stanovanjske politike (stanovanjske skupnosti) ter urbanega vrtnarjenja (urbana samooskrba).

Umetniški sejem v Parku Tabor. Foto: arhiv prostoRož

Skupnostne prakse in lokalne pobude tako kot skoraj povsod po svetu tudi pri nas vedno pomembneje sooblikujejo prostor. V svetu se zadnjih nekaj let množijo koncepti, ki skušajo tako ali drugače zajeti in razložiti tovrstne prakse: »DIY Urbanism«, »Tactical Urbanism«, »Hands-on Urbanism«, »Lighter-Quicker-Cheaper«, »Transition Towns« ali »Sharing Cities« so le nekateri od konceptov, ki obravnavajo različne vidike tega, kar v tej publikaciji imenujemo skupnostne

prakse v urejanju prostora.

Tovrstne prakse lahko po eni strani razumemo kot reakcijo na premalo učinkovito javno upravljanje s prostorom. Pri tem gre tako za pretirano formalizacijo procesov, ki pogosto zaznamuje urejanje prostora v razvitem delu sveta, kot tudi za nezmožnost regulacije zasebnih in posamičnih interesov za skupno in javno korist, ki bolj zaznamuje manj razvite dele sveta. V povezavi s tem so tovrstne prakse tudi odziv na vedno bolj omejena finančna sredstva

kov in nevladnih organizacij, s katerimi se pri svojih aktivnostih povezujemo, prevladuje mnenje, da so skupnostne prakse izjemno pozitiven pojav v naši praksi urejanja prostora. Med pozitivnimi vidiki velja izpostaviti možnost doseganja razmeroma hitrih pozitivnih sprememb na bolje z majhnimi koraki, ki so praviloma tudi znatno cenejši kot uveljavljeni načini urejanja prostora. Poleg tega tovrstne prakse zaznamuje izrazito participativen pristop pri zasnovi, izvedbi in upra-

vnanjske skupnosti, skupnostna prenova (javnih in skupnih prostorov), časna raba prostora, so-delo ter lokalne ekonomije, v nadaljnjih korakih pa nameravamo omenjenim dodati tudi področji urbane samopreskrbe ter samoniklih prostorov kulture.

Posebej želimo poudariti, da je pričujoča publikacija 'v delu' – želi ponuditi zgolj prvi vpogled v stanje stvari. Zavedamo se, da so predstavljeni primeri zelo nepopoln izbor izmed vseh skupnostnih praks

Projekt »Mreža za prostor - za krepitev vloge NVO pri urejanju prostora«, delno financirata Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada in Republika Slovenija, Ministrstvo za notranje zadeve. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov, razvojne prioritete Institucionalna in administrativna usposobljenost, prednostne usmeritve Spodbujanje razvoja nevladnih organizacij, civilnega in socialnega dialoga.

**MREŽA ZA
PROSTOR**

 Nišozbilje in naša prihodnost
OPERAČNO PROGRAMSKO POKLONČILO EVROPSKEGA SKLADA
REPUBLIKE SLOVENIJE

Somobilnost

Mobilnost je od najzgodnejših časov človeške družbe v svojem bistvu skupnostna praksa. Vsaka uhojena steza ali preko potoka položeno deblo sta bila sprva skupnostna infrastruktura namenjena mobilnosti članov skupnosti.

V naravi prometnih sistemov je, da za delovanje potrebujejo infrastrukturo za samo potovanje, prometna sredstva in infrastrukturo za shranjevanje prometnih sredstev na cilju [TZ1]. Tudi če so bila prometna sredstva zasebna, je bila praviloma infrastruktura skupnostna, šele z razvojem močnih držav je postala pretežno državna. Skozi večji del zgodovine je bil ključni element prometnega sistema prav infrastruktura. Predvsem cestno infrastrukturo, pa tudi pristanišča, so tako gradile in upravljale najrazličnejše skupnosti.

Morda najzanimivejše skupnostne prakse v preteklosti pa so bile prav na točkah, kjer so bila zaradi posebnih zahtev skupnostna, glede na lastništvo in upravljanje, tudi prometna sredstva. Tak primeri so na primer brodovi preko večjih rek, splavi za transport lesa po rekah ali ribiške barke.

Ko se je z naglim razvojem infrastrukture pod okriljem močnih držav v obdobju industrijske revolucije mobilnost povečala, se je težišče premaknilo v prid individualiziranih prometnih sredstev, po drugi strani pa so se razvili veliki centralizirani sistemi javnega prometa. Predvsem v 20. stoletju se je tako izgubil občutek za skupnostno gradnjo in upravljanje prometne infrastrukture, z močno državo pa se je tudi potreba po praksah skupnostnih prometnih sredstev zmanjšala.

V tem času se je razmahnila tudi praksa *avtoštopa*, ki je na neformalen način povezala potnike brez prevoza z avtomobilisti, ki so potovali v na pol praznih avtomobilih. Šlo je za preprost odnos dveh posameznikov, od katerih je eden imel presežne kapacitete, drugi pa dovolj fleksibilno namero potovanja. Težava pri avtoštopu je bila predvsem nezanesljivost, uporabljali pa so ga v največji meri mladi.

Proti koncu 20. stoletja je postalo vse bolj očitno, da je naraščanje prometa z lastnimi osebnimi motornimi vozili in javno infrastrukturo problematično, marsikje pa tudi dokaj neučinkovito. Sistem povečuje neenakost v dostopnosti, škoduje okolju, z nenasitnimi potrebami po pro-

ščanje stroškov z lastništvom vozila, ki je večino časa parkirano. Posebej ob pojavu drugega in celo tretjega avtomobila v gospodinjstvu je bilo iskanje načinov za zniževanje stroškov logična posledica.

Car-pooling je bolj ali manj neformalizirana oblika sopotništva, kjer se sosedje, znanci ali celo neznanci, ki imajo podobne poti, dogovorijo za skupno vožnjo na vsakodnevni poteh na delo. Povod za pojav *car-poolinga* je bila sprva podražitev naftnih derivatov zaradi naftne krize, zaradi

so v veliki meri nadomestile nove prakse, ki se zanašajo na dogovarjanje preko pametnih telefonov s pomočjo raznih aplikacij. Na ta način se lažje vnaprej povežeta ponudnik prevoza in sopotnik, ki v zameno za večjo zanesljivost, predvidljivost in prilagodljivost deli oz. celo pokrije del prevoznih stroškov, kar tudi na strani ponudbe poveča interes za sopotništvo. Zelo uspešen primer na tem področju je portal prevoz.org.

Hkrati so se v primeru posameznikov, ki avtomobila ne potrebujejo vsakodnevno, pojavile tudi prve *car-sharing* sheme souporabe osebnih avtomobilov. Omeniti velja med drugim Mobility, največjo *car-sharing* shemo v Švici, ki je organizirana kot zadruga in je nastala z združevanjem manjših zadrug. Te so prvotno nastale kot klasična iniciativa od spodaj navzgor, ki jo je začelo nekaj posameznikov, danes pa ima kooperativa Mobility preko 100.000 članov.

Zanimiv pojav skupnostnega lastništva, uporabe in upravljanja prevoznih sredstev so tudi razne oblike javnega prometa, ki komercialno niso (več) zanimive in so jih podjetja (celo javna) ukinila. Obstajajo primeri, ko so lokalne skupnosti ali *kooperative* prebivalcev ponovno obudile železniške proge in trajekte, ki povezujejo območja, ki so za velike prevoznike manj zanimiva, za lokalne prebivalce pa včasih obstoj povezave na dolgi rok pomeni razliko med obstati na določeni lokaciji ali se odseliti. V nekaterih delih sveta, kjer javnega potniškega prometa tudi v večmilijonskih mestih ni, pa so se razvila celo *omrežja zasebnih minibusov*, ki vozijo po stalnih trasah in za stalne cene. Tak primer so Matatu v Nairobiju (Kenija) in v Brasilii (Brazilija).

Z razmahom osebnega avtomobilskega prometa se je drastično povečala potreba po parkirnih mestih. Za nekaj avtomobilov je bilo prostora na javnih površinah vedno dovolj, z večanjem njihovega števila pa je prostora zmanjkalo, prepričanje, da mora biti parkirnih mest dovolj za vse pa je ostalo.

Ker stroškovno in prostorsko neučinkovita gradnja novih in novih parkirnih mest ni nikoli mogla slediti povpraševanju, ki ga sama povzroča, so se pojavile prve ideje o časovno deljeni uporabi sicer slabo izkoriščenih zasebnih parkirnih mest (*shared parking*). Gre za mrežo zasebnih parkirnih mest, ki jih lastniki ponudijo skupnosti, pri čemer je načeloma pomembnejše kot zaslužek dejstvo, da lahko dobi lastnik parkirnega mesta v zameno za ponujen čas na parkirnem mestu na drugem koncu mesta. (CarCirca, ParkShare, TTParking).

Med skupnostne prakse sodijo tudi nekatere sheme skupnih ali *javnih koles*, pri čemer pa gre večinoma za korporativne ali javne servise, ki niso skupnostno upravljani in so v korporativni ali občinski lasti. Izjema je na primer mariborski sistem MBajk.

Pri vseh teh zanimivih praksah, ki se v zadnjem času množično pojavljajo (z veliko hitrostjo), pa ne smemo pozabiti na preprosto dejstvo, da so se človeške skupnosti skozi vso zgodovino formirale okoli skupne infrastrukture, tudi prometne, in da je osnovna prometna infrastruktura *javni prostor*. Skozi to prizmo sta zanimivi pobudi Jane's Walk, ki s povezovanjem lokalcev s pomočjo urbanih sprehodov opozarja na (ne)primernost javnega prostora v mestih za peščenje, ter Mobilnostni center Maribor, ki je prvo tovrstno središče v Sloveniji in katerega namen je dvigovanje mobilnostne kulture med prebivalci.

Primeri, ki jih predstavljamo, niso nujno najboljši, so pa prerez stanja v Sloveniji. Poskusili smo vključiti prepoznane in kakovostne prakse, ki pokrivajo čim več področij mobilnosti. Prednost pri izbiri imajo prakse, za katere je pobuda prišla od spodaj, ki z novimi tehnološkimi rešitvami oživljajo starejše rešitve ali ki s pomočjo mobilnosti pomagajo krepiti skupnost. ✕

Dodatni primer:

Prevoz.org
<https://prevoz.org/>

Mobilnostni center Maribor. Foto: arhiv Mariborske kolesarske mreže

storu za parkirna mesta pa še povečuje prostorsko potratnost. Javni potniški promet postaja manj konkurenčen in ga države marsikje niso več sposobne zagotavljati na ustrezni ravni. Eden od odzivov na probleme, ki jih tak promet povzroča, je razvoj različnih skupnostnih praks na področju mobilnosti.

Najpogostejše so različne oblike souporabe prometnih sredstev, predvsem osebnih avtomobilov. Do ponovnega razmisleka o potrebi po individualnem lastništvu je lastnike in uporabnike pripeljalo nara-

problemov z gostoto prometa in pomanjkanjem parkirnih mest pa so kasneje prakso začela spodbujati tudi nekatera mesta, saj so spoznala, da lahko s samoorganizacijo dnevnih vozačev bistveno zmanjšajo potrebe po parkirnih mestih in olajšajo promet v konicah na najbolj obremenjenih točkah.

Tehnološki razvoj na področju informacijskih tehnologij, predvsem pa razmah pametnih telefonov, je na področju mobilnosti povzročil velike premike. Tako avtoštop kot tudi klasični dogovorni *car-pooling*

Mobilnostni center

www.mobilnost.si

Maribor: Mobilnostni center Maribor je nastal kot del projekta Tramob. Vodenje in koordinacijo je bil za pet let zaupan Mariborski kolesarski mreži. Svoja vrata je v prostorih na Partizanski cesti 21 odprl novembra 2013, z rednim obratovanjem in izvajanjem programa pa je začel v začetku marca 2014. Gre za prvi mobilnostni center v Sloveniji.

Mobilnostni center predstavlja osnovno zagotovitev podporne okolja za razvoj in promocijo trajnostne mobilnosti v mestu Maribor. Ena glavnih prednosti je zagotovo njegova večnamenskost, saj je dolgoročno namenjen koordinaciji ter aktivni promociji trajnostne mobilnosti. Mobilnostni center

Maribor je tako postal nova osrednja lokacija v mestu, kjer nastaja kolesarska skupnost in kjer se bo v prihodnosti generirala trajnostna mobilnost.

Če so trenutno v privilegiranem položaju predvsem vozniki osebnih avtomobilov, katerim je namenjen predvsem razvoj cestnega in avtocestnega omrežja, je cilj in namen Mobilnostnega centra Maribor izenačiti soudeležence v prometu.

V mobilnostnem centru je vzpostavljena infotočka, kjer se lahko informirate in izobrazite o vseh vidikih trajnostne mobilnosti ter še zlasti kolesarjenja. Prav tako lahko prostor uporabite za delo, saj so na voljo delovne površine z dostopom do interneta, v skladu s konceptom coworking centrov.

Ker center deluje pod okriljem Mariborske kolesarske mreže, je v kletnih prostorih tudi kolesarski servisni center ter izposojevalnica koles, ki delujeta v sklopu zadruga BikeLab.

Foto: arhiv Mariborske kolesarske mreže

Foto: arhiv Mariborske kolesarske mreže

Foto: arhiv Mariborske kolesarske mreže

Foto: arhiv Mariborske kolesarske mreže

Projekt MBajk

www.mbjk.si

Maribor: Projekt je nastal v okviru Evropske prestolnice mladih 2013, njegov glavni in prvotni namen pa je vzpostavitev vozne flote rabljenih koles, ki so na voljo prebivalcem Maribora, predvsem mlajši, študentski populaciji, pa tudi obiskovalcem štajerske prestolnice. Nastal je v organizaciji Zdrave zabave, Univerzitetne športne zveze Maribora in v so-delovanju z Mariborsko kolesarsko mrežo. Partnerja sta tudi ŠOUM ter Mestna občina Maribor.

Eden poglavitnih ciljev je pripraviti mlade do tega, da kot prevozno sredstvo uporabljajo predvsem kolo. S tem se občutno poveča njihova mobilnost, hkrati pa krepijo tudi svoje zdravje. Posledično je s takim načinom transporta predviden tudi precej zmanjšan negativni vpliv na okolje. Uporaba kolesa kot glavnega prevoznega sredstva na krajših relacijah pomeni povečano dostopnost do željenega mesta, saj je s kolesom moč natančno načrtovati pot in jo opraviti

praktično od vrat do vrat. V okviru projekta, ki naj bi v prvi vrsti vključeval študentsko populacijo, poteka ozaveščanje in spodbujanje bolj zdravega načina življenja. Ob tem so izpostavili štiri glavne argumente v prid uporabi kolesa: časovni prihranek, skrb za zdravje, skrb za okolje, prihranek denarja.

Sama kolesa za namene MBajka je organizator priskrbel z akcijami zbiranja starih ter zavrnjenih koles, tudi takih, ki niso več v voznem stanju, s

pomočjo donacij, prostovoljnih prispevkov itd.

Za obnovo in brezhibnost koles so pri Zdravi zabavi stopili v kontakt z Mariborsko kolesarsko mrežo, ki je poskrbela za strokovno plat prenove. Pod mentorstvom večjih mehanikov so vzpostavili skupino mladih, predvsem študentov, ki so se priučili popravil koles in floto pripravili na uporabo. Četudi je v prvi vrsti pomembna tehnična brezhibnost in varnost obnove kolesa, so poskrbeli tudi za videz in kolesa tudi vizualno poenotili.

Poleg brezhibnosti kolesa je za varno vožnjo potrebno tudi poznavanje osnovnih pravil kolesarjenja, na kar projekt prav tako opozarja in uporabnike na tem področju izobražuje. Brezplačna izposoja lahko praviloma traja največ teden dni, v kolikor ob vračilu kolesa to ni rezervirano za naslednjega uporabnika, pa je izposoja mogoče tudi podaljšati.

Projekt: TTParking

www.ttparking.net

Po raziskavah naj bi približno 30 % ljudi, ki se znajdejo v centrih mest v prometni konici, iskalo parkirno mesto. Z namenom zmanjšati število nepotrebnih kilometrov, posledično pa prihraniti čas in gorivo ter pozitivno vplivati na okolje je nastal projekt TTParking. V projektu so združene dolgoletne izkušnje na področju telefonije, telefonskih central VoIP, vmesnikov GSM, aplikacij za različne mobilne telefone, baze podatkov, sistemi plačil, geomarketinških aplikacij ter na

področju marketinga, ciljnega marketinga itn.

Projekt TTParking želi uporabnikom, torej voznikom osebnih avtomobilov, čim bolj olajšati načrtovano pot, posledično pa zmanjšati emisije, zastoje v prometu in število prometnih nesreč.

TTParking je informacijski sistem, ki omogoča lažje parkiranje voznikom v večjih mestih in obenem daje lastnikom parkirnih prostorov možnost za enostavno in poceni oddajanje teh, ko jih ne potrebujejo; tako

aktivno vpelje obe udeleženi strani, deluje pa kot neke vrste posrednik in organizator. TTParking omogoča oddajanje tudi najmanjših parkirnih površin na uro.

Sistem je vzpostavljen tako, da se lahko vsakdo preko spletne strani www.ttparking.net registrira in s tem postane uporabnik t. i. TTP parkirišč. Uporabnik lahko storitve koristi preko prenosnega telefona, uporabnikom pametnega telefona pa je omogočenih še nekaj dodatnih funkcij. Ko torej iščete prosto parkirno mesto, ga lahko najdete preko aplikacije, tudi vrata oziroma zapornice uporabnik odpre preko svojega mobilnega telefona, da pa mu ni potrebno iskati drobiža ali skrbeti glede prekoračitve parkirnega časa, se po zapustitvi parkirišča vnaprej določena vsota odšteje z uporabnikovega telefonskega računa.

Osnovna baza trenutno šteje okrog 39.000 registriranih uporabnikov, njihovo število pa počasi narašča.

Organizator je za svoje poslanstvo izbral vizijo o širjenju koncepta širom po svetu. ❌

The screenshot shows the TTParking app interface. At the top, it displays the 'Balance: 12.04 €' and the user's location 'Prešernova ulica'. Below this, there are three listed parking spots:

- Hotel Birokrat, Ljubljana**: 102 km away. Address: Dunajska cesta 191. Available places: 10. Open: 0:00 - 24:00. Price: 0.25 / 15 min. Buttons: OPEN GATE, BOOK THIS.
- Merkur jama, Ljubljana**: 104 km away. Address: Bežigrad 11. Available places: 34. Open: 6:00 - 20:00. Price: 0.19 / 15 min. Buttons: OPEN GATE, BOOK THIS.
- Parmova 53, Ljubljana**: 104 km away. Address: Parmova ulica 53. Available places: 30. Open: 0:00 - 24:00. Buttons: OPEN GATE, BOOK THIS.

Foto: arhiv TTParking

Foto: arhiv TTParking

Urbani sprehodi Jane's Walk

<http://ipop.si/urbani-sprehodi-janes-walk/>
<https://www.facebook.com/UrbaniSprehodi>

Urbani sprehodi Jane's Walk so vodeni sprehodi po mestnih četrtih, ki ozaveščajo prebivalce o pomenu peščenja po vsakdanjih opravkih in poudarjajo vpliv, ki ga imajo lahko pešci na urejanje mestnega prostora. Pobuda Jane's Walk izhaja iz Toronta, njen namen pa je širiti dragocena sporočila ameriško-kanadske urbanistke in aktivistke Jane Jacobs in posledično popularizirati živost mest, povezanost prebivalcev z bivalnim okoljem, sosedi in obiskovalci. Ključni akter živosti mest so seveda pešci. Mesta, kjer je peščenje redna praksa dnevne mobilnosti, so živahnejša in prijetnejša kot mesta, kjer je življenje pretežno omejeno na motorizirano mobilnost in zaprte, zasebne prostore, ulice pa so prazne in nevarne. Mesta z živahnim vsakdanjim utripom, s pestro ponudbo programov v objektih in s takšnimi ureditvami

javnega prostora, ki prebivalce spodbujajo, da po vsakdanjih opravkih hodijo peš, svojim prebivalcem omogočajo višjo kakovost življenja.

Namen sprehodov Jane's Walk je ponovno odkriti skrite razsežnosti naših mest z očmi pešca in radovednega opazovalca. Obenem sprehodi odpirajo priložnost za pogovor o težavah, s katerimi se stanovalci dnevno soočajo, ter omogočajo oblikovanje pobud, kako soseske narediti privlačnejše in prijetnejše za življenje. Sprehodi niso skupnostna praksa trajnostne mobilnosti v pravem pomenu, se pa močno navezujejo na upravljanje in načrtovanje javnega prostora v lokalnem okolju za trajnostno mobilnost. Njihova povezovalna vloga in tendenca oblikovanja in podajanja pobud upravljavcem javnega prostora jih posredno umešča med primere skupno-

stnih praks. Med problemi, ki jih urbani sprehodi naslavlajo in pomagajo reševati, so hodljivost, povezanost in stanje kolesarske infrastrukture ter reševanje mirujočega prometa.

Dobra hodljivost mest, kot poimenujemo prijaznost mestnega okolja za peščenje, zelo pomembno prispeva k psiho-

fizičnemu zdravju in varnosti prebivalcev, njihovi medsebojni povezanosti in solidarnosti ter prijetnosti mestnega okolja. Peščenju prilagojena organiziranost mesta spodbuja tudi razvoj lokalnega gospodarstva, kot so lokalne trgovine, storitvene dejavnosti ali kreativne industrije. Hodljivost mesta

omogoča razvoj intenzivnih in raznolikih družbenih vezi ter tako bogati vsakdanje življenje prebivalcev in krepi socialni kapital, ki je ključni vir razvojne moči lokalnih skupnosti. Urbani sprehodi Jane's Walk so prvi korak na poti k bolj hodljivim soseskam v naših mestih. ❌

Foto: Tadej Zaucer

Skupnostna prenova

Urbana prenova je pojem, ki je skozi čas in v različnih okoliščinah v urbanih politikah označeval različne pristope in poskuse, da bi izboljšali neželjeno stanje v mestnem prostoru.

Sprva je to pomenilo predvsem rušitev celotnih mestnih predelov, ki so se zdeli predvsem sanitarno pa tudi socialno neustrežni, kasneje je pojem označeval prenovu posameznih objektov v sanitarno in gradbeno tehničnem smislu, v zadnjem času pa je pri nas v ospredje prišla energetska prenova. Pri vseh teh politikah gre za centralno vodene procese, ki imajo lahko kopico neželenih učinkov. S pojmom »skupnostna prenova javnih in skupnih prostorov« imenujemo prakse, ki prav tako prispevajo k izboljšanju neženega stanja prostora v mestu, vendar pri njih pobuda prihaja s terena, od prebivalcev in lokalnih podjetnikov, ki prostor vsakodnevno uporabljajo, izvedena pa je predvsem s pomočjo dogodkov in sprememb v javnem prostoru. Gre za različne oblike spontanosti ali organiziranih akcij, ki povezujejo lokalce, gradijo skupnost in imajo pozitiven vpliv na prostor. Nekatere pobude izvirajo iz enkratnih, priložnostnih dogodkov in so s časom prerasle v trajno delujočo skupnost, spet druge so precej široko zastavljene in politično podprte dosegle velike učinke, pa so kasneje zaradi umanjkanja problema, ki bi prebivalce združeval, zamrle.

Dunaj z namenom trajnega izboljšanja življenjskih pogojev v mestu že štiri desetletja sistematično podpira lokalne pobude skozi program lokalnih pisarn prenov. V tem času se je izoblikoval koncept »nežne preнове«, pri kateri gre za sicer institucionalno vodene procese, ki pa v največji možni meri vključujejo lokalno prebivalstvo in skupaj z njim opredelijo probleme in poiščejo rešitve. Med tipičnimi projekti teh pisarn so prenovi javnih prostorov, trgovskih ulic in celotnih stanovanjskih karejev, kot tudi organizacija uličnih festivalov, tržnic, koncertov in drugih dogodkov. V Salzburgu so lokalni trgovci v starem mestnem jedru ustanovili združenje, ki

je kasneje dobilo institucionalno podporo, doseglo obvezno članstvo in postalo ključni akter pri upravljanju turistično obremenjenega mestnega jedra na način, ki omogoča znosno sobivanje lokalnega prebivalstva, drobnega gospodarstva in turizma.

pa daleč presegajo podatke o kvadratnih metrih parka ali dolžini pešpoti, saj se je posledično začelo revitalizirati celotno območje, kjer Highline poteka, sam park pa je postal ena od velikih turističnih znamenitosti mesta.

Najpogostejše, verjetno najpomembnejše, a tudi najmanj publicirane in dokumentirane, pa so seveda pobude, kjer se skupine lokalnih prebivalcev, nezadovoljnih z upravljanjem javnega prostora odločijo en-

neposredne okolice svojih sosesk. Drugi zelo zanimiv primer je pobuda Ejga z Jesenic, kjer so se prebivalci, organizirani preko skupine na Facebooku samoiniciativno lotili prenovi zanemarjenih javnih prostorov in medsebojne pomoči. Pri najbolj odmevni akciji urejanja železniške postaje na Jesenicah je tako so-delovalo že preko 110 prostovoljcev, s čimer je skupina dosegla tudi veliko medijsko odmevnost in prepoznavnost v širšem prostoru.

Viri:

GBStern:
<http://www.gbstern.at/>

Salzburg:
http://www.salzburg-altstadt.at/Der-Verband_319.html

Friends of the Highline:
<http://www.thehighline.org/about/friends-of-the-high-line>

Akcija Očistimo Slovenijo v enem dnevu:
<http://2010.ocistimo.si/O-projekt.aspx>

Savsko naselje. Foto: arhiv pristoRož

Med sicer mnogimi pobudami, ki so po svetu vzniknile povsem od spodaj in v zadnjih letih dosegle izjemne dosežke pri obnovi javnega prostora in posledično revitalizaciji celotnih mestnih predelov, ima posebno mesto pobuda Friends of the Highline. Del opuščene dvignjene železniške proge v New Yorku ji je uspelo rešiti pred uničenjem, jo spremeniti v linijski park, za njegovo ureditev izpeljati odmevni krajsko-arhitekturni natečaj, v več fazah izvesti prenovu in ga odpreti za javnost. Učinki tega novega javnega prostora

kratno, za krajše obdobje, ali pa tudi trajno vzeti stvari v svoje roke. Obseg take akcije je lahko enkratna sosedsko organizirana čistilna akcija, sezonska dogovorna skrb prebivalcev za zelenice v soseski, odpiranje zasebnega prostora za skupnostno uporabo, postavitve urbane opreme na lastno pest ali organizacija uličnih festivalov, dogodkov ali akcij.

Akcija Očistimo Slovenijo v enem dnevu, ki je imela izjemen uspeh in publiciteto, je imela za cilj predvsem sanacijo divjih odlagališč, a se je mnogo udeležencev raje lotilo kar čiščenja

Tudi Inicijativa mestni zbor, sicer opisana kot primer lokalne ekonomije, je glede na probleme, ki jih naslavlja, hkrati tudi pobuda za urbano prenovu. Participatorni proračun je lahko tudi odlično orodje prenovi mestnih predelov in njihovih javnih površin.

Skupnostna prenova je torej po eni strani najlažja pot za uresničevanje potrebe prebivalcev po urejenem in varnem življenjskem okolju, po drugi strani pa je tudi izredno pomembna za trajnostni razvoj mest, saj predstavlja varovalko pred nepremišljenimi potezami,

ki lahko izhajajo iz politik, vodenih od zgoraj, brez pravega stika s potrebami in željami na terenu.

Prenova območij je neločljivo povezana z izgradnjo in razvojem skupnosti in samo območja povezanih skupnosti imajo resno perspektivo trajnostnega razvoja. ✕

Dodatni primeri:

Ejga - Za lepše Jesenice
<https://www.facebook.com/groups/137806273084447/>

Inicijativa mestni zbor,
<http://www.imz-maribor.org/>

Park Tabor

<https://www.facebook.com/parktabor>
<http://www.prostoroz.org>

Ljubljana: Zgodba o parku Tabor se je začela leta 2010. Takrat je skupina prostoRož na povabilo zavoda Bunker prvič sodelovala s prebivalci četrtni Tabor, se seznanila z njihovim odnosom do lastne četrtni in težavami ter izzivi, s katerimi se srečujejo.

V sodelovanju z zavodom Bunker, Centrom za prostorsko sociologijo pri Fakulteti za družbene vede ter Inštitutom za politike prostora sta bili izvedeni sociološka raziskava in delavnica o četrtni Tabor, ki sta služili kot osnova za nadaljnje delo. Iz zgodb o zgodovini, razvoju in ljudeh je bilo ugotovljeno, da je bil park Tabor včasih pomembno srečališče za širšo okolico mesta. Današnji prebivalci pa so v raziskavi

Foto: arhiv prostoRož

Foto: arhiv prostoRož

Foto: arhiv Bunker

Foto: Matjaž Tančič

navedli predvsem pomanjkanje zelenja in prostorov za druženje. Presenetilo je tudi dejstvo, da se nihče več ne počuti Taborjana.

Revitalizacijo parka Tabor in s tem celotne četrtni so prostoRož zasnovali kot dolgoročni projekt, ki bo park ponovno vzpostavil kot osrednji prostor četrtni, v katerem prebivalci radi preživljajo svoj čas in v katerem nastajajo nove zgodbe Tabora. Park revitalizirajo po dveh med seboj neločljivo povezanih poteh. Prva je prostorska obnova parka in opreme, ki se nahaja v njem. Ta ni težka in obsega le nekaj minimalnih posegov, kot so obnova klopi, otroškega igrišča in namestitvev klopi, visečih mrež in lampijonov. Druga, bolj zahtevna, pa je oživitev parka. Da bi pregnali strah in negativno podobo, ki so jo ljudje imeli o parku, so celotno poletje leta 2011, v sodelovanju z lokalnimi institucijami, različnimi skupinami in posamezniki, prirejali program brezplačnih dogodkov in aktivnosti. Te so obsegle področja kulture, športa, delavnic za otroke, glasbe, kulinarike in še česa. Dober odziv okoliških prebivalcev jih je prepričal, da so leta 2012 nadaljevali tam, kjer so poletje prej končali. Park je postajal vse bolj čist in urejen. Preizkusili so koncept garažne razprodaje in drugih sejemskih dogodkov, ki se jih je v poletnih mesecih udeležilo več kot tisoč prebivalcev in obiskovalcev. Leta 2013 v svetlo prihodnost parka ni bilo več dvoma. Prebivalci Tabora in celotne Ljubljane so spoznali, da je park Tabor urejen in prijeten kraj, natančno vedo, kje je, in vanj zahajajo v vse večjem številu. Mesto je parku podarilo pitnik in prometno ureditev okolice parka. Zgradili so premično kuhinjo, ki kulinarčno spremlja vse večje dogodke v parku, novost pa je bil tudi teden slovenskega filma. Ob koncu sezone 2013 so dogajanje ovrednotili na okrogli mizi in se spraševali o prihodnosti parka. Za v prihodnje si pri prostoRož želijo, da bi ljudje sami začeli prevzemati pobudo in ugotovili, da lahko svoje okolje obogatijo tudi z lastnimi močmi. ✕

Savsko naselje

<http://www.prostoroz.org>

<http://mhp.si>

Ljubljana: Savsko naselje je eno prvih povojnih stanovanjskih delavskih naselij v Ljubljani, ki predstavlja tudi v primerjavi z današnjo stanovanjsko gradnjo kvalitativni presežek. Soseska je bila ob izgradnji tudi zelo socialno povezana, stanovalci so se združevali v različna kulturna in športna društva. Zadnjih 50 let pa je soseska žal le nazadovala. Javni prostori so slabo vzdrževani, večinoma namenjeni avtomobilom, socialna skupnost je počasi razpadla.

Leta 2013 so se pod sloganom Kdor pomaga, ta zmagal združile štiri nevladne organizacije V.I.B.E., MHP, Saprabot! in prostoRož. Začele so izvajati pilotni projekt, katerega glavni namen je grajenje močne lokalne skupnosti. Spodbujanje stanovalcev k vključevanju v revitalizacijo in prenovu njihovih sosesk je postal ključni člen projekta, saj ravno stanovalci najbolje poznajo svoje želje in potrebe, nevladne organizacije pa so nastopile kot povezovalce med njimi in mestnimi institucijami.

Tekom poletja so vsako drugo soboto potekale aktivnosti; izdelali so urbano pohištvo, očistili in obnovili igrišče, uredili skupnostne vrtove, organizirali

igre za otroke, delavnice in delovne akcije za vse generacije. Jeseni so potekali Zbori za Savsko naselje, ki se jih je povprečno udeleževalo 30 prebivalcev.

Skozi druženja in zборе stanovalcev se je oblikoval program prenove, ki je potekal na več nivojih, od socialne, kulture, športa, neformalnih druženj, do oblikovanja prostorske vizije soseske. V letu 2014 je v pripravi tudi kar nekaj večjih prostorskih posegov, kot so ureditev športnega igrišča na Mislejevi ulici, ureditev zelene poti skozi naselje ter vsebinska in prostorska prenova Doma skupnosti. Posamezniki se lahko vključujejo na področjih, ki ga zanimajo oziroma navdušujejo.

Na pobudo prebivalcev in skupaj z njimi je nastal časopis Savčan, ki izhaja vsako tromeščje, poleg njega pa je za informiranje o projektu vzpostavljena info točka - prostor Lokalc, kjer se ves čas zbirajo želje, predlogi in pobude prebivalcev. Obenem je prostor brezplačno na uporabo vsem krajanom, ki bi ga želeli koristiti za razne dejavnosti.

Glede na to, da se projekt ne razvija po vnaprej določeni shemi, ampak glede na potrebe in želje lokalnih prebivalcev, ki skozi projekt postajajo bolj strukturirane in usklajene, je ključni cilj projekta, da bi skupnost soseske dolgoročno postala enakopravna in kompetentna sogovornica mestnim oblastem. Tako povezana lokalna skupnost soseske lahko tudi sama v določeni meri pomaga poskrbeti za svoj javni prostor. ✕

Vse fotografije: arhiv prostoRož

Javni prostor v KS Gorica

<http://www.renewtown.eu/>

Velenje: Gre za projekt MO Velenje, Društva brigadirjev Velenje in projektivnega biroja AD Krajine. Projekt bi lahko bil klasični občinski projekt prenove javnega prostora načrtovan in voden od zgoraj, vendar se je občina odločila za drugačno pot, kar primer uvršča med dobre prakse skupnostne prenove, ne glede na to, da je pobuda za projekt povsem »top-down«.

Foto: Andreja Zapušek Černe in Damjan Černe

Foto: Andreja Zapušek Černe in Damjan Černe

Javni prostor, ki je bil prenovljen s pomočjo skupnosti na delovni akciji, je osrednja zeleznica območja večstanovanjske gradnje v krajevni skupnosti Gorica v Velenju. Gre za tipično blokovo gradnjo iz leta 1976, ki je imela urejene javne prostore z otroškim igriščem. Slednje se od izgradnje 35 let skoraj ni spreminjalo, dopolnjevalo ali posodabljal, ne glede na spremenjeno demografsko sestavo območja in posledično uporabo javnega prostora.

Ideja za prenovu s pomočjo prostovoljcev izvira iz dejstva, da ima Velenje kot novo mesto iz 50. in 60. let prejšnjega stoletja bogato tradicijo prostovoljskega, brigadirskega dela, vgrajeno dobesedno v temelje. Spomin na pomen prostovoljskega dela pri gradnji mesta se je ohranil do danes, tako da sta pobuda občine in društva brigadirjev za izvedbo pilotne akcije v okviru projekta ReNew Town in s tem prenos brigadirskega prostovoljskega dela tudi v polje urbane prenove v celoti uspeša.

Pripravljalna faza projekta se je začela aprila 2011, v prvi polovici 2012 je potekalo projektiranje, sama delovna akcija pa se je zgodila od 9. do 13. julija 2012. Po prostovoljski fazi so potekala še kompleksnejša gradbena dela do novembra 2012. 22. septembra 2012, je predsednik republike Danilo Türk uradno odprl prenovljen park.

V fazi izvedbe projekta je bil pripravljen prostovoljski tabor, izvedeni so bili seminarji za prostovoljce o varnosti pri delu in izvedena pripravljala dela s težko mehanizacijo. Ključni fazi prostovoljskega dela so sledili še sajenje dreves ter namestitev fitnes naprav in druge opreme. V vseh fazah projekta je potekala intenzivna komunikacija z javnostjo in ključnimi deležniki.

Za projekt je Mestna občina Velenje pridobila 38.500 evrov evropskih sredstev preko projekta ReNew Town iz programa Central Europe, sofinanciranega s strani Evropskega sklada za

regionalni razvoj. Poleg tega so k projektu uspeli pritegniti lokalno gospodarstvo, ki je prispevalo v obliki donacij in sponzorstva. Prebivalci so prispevali prostovoljsko delo.

Pri akciji je neposredno sodelovalo 64 prostovoljcev, med njimi 19 žensk: 15 članov

Društva brigadirjev Velenje, 10 iz Mladinskega centra, 16 iz Krajevne skupnosti Gorica, 14 iz mestne občine Velenje in 4 prostovoljci, ki ne pripadajo nobeni organizirani skupini. Vsi skupaj so opravili 1567 ur prostovoljskega dela. V času trajanja prostovoljskega tabora

je v povprečju delalo po 30 ljudi dnevno. Sodelujoče organizacije in društva so prispevali prostovoljsko delo v vseh fazah projekta, od priprave in načrtovanja do izvedbe, pomagali pa so tudi pri novačenju prostovoljcev med nečlani.

Delovišče je bilo urejeno v skladu z vsemi predpisi Republike Slovenije, kar pomeni, da je imelo urejeno kompletno dokumentacijo in prisotne vse elemente gradbišča. Vsi prostovoljci so bili tudi zavarovani pri Zavarovalnici Maribor.

Prebivalci območja, kjer leži obravnavan javni prostor, so bili v proces prenove vključeni v vseh fazah v več korakih. Po identifikaciji ključnih deležnikov je bila kmalu izvedena anketa med lokalnimi prebivalci območja. S pomočjo ankete je bila definirana ciljna skupina uporabnikov prostora, določen okvirni program prenove ter preverjena pripravljenost za sodelovanje pri prostovoljskem delu. Relevantni deležniki so nato sodelovali v delovnih skupinah. Prebivalci so bili sproti obveščani o poteku izbora projektanta in rešitev ter o poteku načrtovanja. Obveščanje je bilo posebej intenzivno naravnano na potencialne prostovoljce, ki so kasneje sodelovali tudi pri sami fizični izvedbi, pred začetkom faze implementacije pa je bilo organizirano še javno posvetovanje.

Projekt je dragocen primer, kako lahko tudi projekt, ki je sicer spodbujen od zgoraj, za njim stoji lokalna politika in je sofinanciran iz evropskih skladov, s pomočjo prostovoljskega dela in aktivacijo lokalnega prebivalstva doseže visoko stopnjo vključenosti. S tem je zagotovljena dobra uporabnost in uporabljavnost prostora in posledično doseženo izboljšanje življenjskih razmer v naselju. S potekom prenove je večina sodelujočih in ostalih uporabnikov prostora zadovoljna, želijo pa si, da bi bilo za pripravo in izvedbo na voljo več časa.

Foto: Andreja Zapušek Černe in Damjan Černe

Kulturna četrt Križevniška

<https://www.facebook.com/krizevniska>

Ljubljana: Navdih za križevniško kulturno četrt je prišel od skupnosti na newyorških ulicah. Leta 2009, ko se je na Križevniško preselilo gledališče Mini teater, je ulica dobila urbani bralno-gledališki pomen. Želeli so se povezati z ljudmi, ki na tem območju bodisi stanujejo ali ustvarjajo. Priredili so Dan križevniškega soseda, s katerim so želeli Ljubljančane zvabiti na ulico, da se družijo in so ponosni na izročilo Križevniške ulice.

Leta 2011 se je pokazala priložnost za pridobitev finančne podpore MOL za t. i. urbane intervencije. Projekt vizualne opreme urbanega prostora sta prevzela Mini teater in arhitekt Denis Petrovčič (restavracija Shamballa) ob pomoči umetniških kreatorjev, sodelavcev in stanovalcev Križevniške ulice. Šlo je za navezovanje na novo ureditev Brega in povezavo s Križevniško ulico, na vse vsebine, ki so na tej ulici, ter na zgodovinski pomen ulice.

in instalacij jim je na pomoč priskočila ljubljanska občina, medtem ko so umetniki, ki ustvarjajo na tem koncu mesta, prispevali program.

Ulica je vsako leto bolj živahna, na njej se odvijajo raznovrstni kulturni in družabni dogodki, kot so literarna branja, predstave, festival za otroke Mini poletje in ustvarjalne delavnice, prireditve srednjeveškega izročila, koncerti, tiskarske in likovne delavnice, kiparske razstave, avdio-vizu-

V sklopu projekta so naredili seznam pomembnih ljudi, ki so nekdaj ustvarjali na Križevniški, na ulico pa so postavili male likovne instalacije, označevalne table in napise, ki poudarjajo staro ulico in ljudi, ki so tukaj živeli. Ulica je ozelenela z zasaditvijo dreves in namestitvijo visečega cvetja na fasade. Ustvarili so majhne urbane bralne koticke (navezava na projekt Ljubljana – svetovna prestolnica knjige) in jo osvetlili.

Ta pobuda je povezala vse, ki na ulici ustvarjajo in delajo (Zavod za kiparstvo, Galerija Photon, Galerija Squot, Tiskarska delavnica TipoRenesansa, KUD C3 in Mestni muzej), ter ponudnike gostinskih storitev (restavracija Shamballa, gostilna Pod skalco in restavracija Vitez) z ljudmi, ki tukaj živijo.

Pri zagonskih sredstvih za nakup ter najem urbane opreme

alni ter kulinarčni dogodki, sankanje, itd.

Preplet prostorske obogatitve ulice in rednih dogodkov je pri stanovalcih, zelo kmalu pa tudi pri ostalih Ljubljančanih, požel izjemen odziv.

Nekoč siva ljubljanska ulica (nekoč Ribiška ulica) je na novo zaživela, oživela in ozelenela.

V prihodnosti se želijo povezati v širšo kulturno četrt, ki bi vključevala vse kulturne in znanstvene ustanove, ki delujejo vse do Dvornega trga, vključno s Slovensko akademijo znanosti in umetnosti (SAZU), Mestnim muzejem ter Srednjo šolo za oblikovanje. ✗

Časovni okvir:
od avgusta 2011

Lokacija: Križevniška ulica, Ljubljana

Vse fotografije: arhiv Mini Teatra

Začasna raba prostora

Začasna raba prostora navadno nastopi kot vmesna raba, ko se je določena namembnost prostora iztekla, nova pa se še ni vzpostavila. Lahko je enkraten dogodek ali pa traja več desetletij. Kot taka je lahko pomemben dejavnik pri oživljanju zapuščenih in nerabljenih prostorov – pa naj gre za odprte površine, stavbe ali njih dele. Medtem ko so nerabljeni prostori znak zastoja, krize in mrtvila, pogosto pa vodijo celo k propadanju in posledično degradiranju širšega okoliša, začasna raba z majhnimi koraki oživlja prostor in pomembno vpliva na dvig uporabne, družbene, gospodarske in kulturne vrednosti samega prostora in njegove okolice.

GT22, Maribor. Foto: arhiv GT22

Primeričasne rabe prostora so pogosto primeri samoorganiziranih in skupnostno navedenih pobud, pa naj si bo s področja kulture, športa, vrtnarjenja itn. Ti primeri v začasni rabi vidijo (začasno) rešitev prostorske problematike za svoje dejavnosti, pogosto pa tudi možnost manj formalizirane in regulirane delovanja ter razvijanja novih modelov sobivanja in produkcije. Začasna raba tako izboljšuje prostorske pogoje za različne dejavnosti in urbane skupnosti, s čimer pomembno vpliva na vznik in uresničitev posameznih pobud ter na dvig kakovosti in pestrosti življenja v mestnih četrtih. Na ta način lahko začasna raba prostora generira pomemben,

inovativen in vključujoč del sodobne urbane kulture.

V kontekstu prostorskega načrtovanja in razvoja začasna raba prostora izpada iz običajnih načrtovalskih ciklov in je skladnejša s taktičnim delovanjem, ki se, za razliko od klasičnega strateško in dolgoročno naravnane prostorskega načrtovanja (kot je npr. občinski prostorski načrt), lažje odziva na hitro spreminjajoče se potrebe v urbanem prostoru in družbi. V tem smislu tudi ne čudi, dačasne rabe prostora neposredno ne opredeljuje noben predpis oziroma zakon. Zavedati pa se je potrebno tudi dejstva, da sečasne rabe prostora lahko poslužujejo tudi investitorji in odločevalci kot t. i. premostitvenega gentrifikatorja

v procesih prostorskega razvoja, v katerih vnos začasnih in običajno kulturnih vsebin prostoru dvigne simbolno in ekonomsko vrednost. Lahko pa začasna raba prostora služi tudi kot način preizkušanja možnih bodočih vsebin določenega prostora.

Eden prvih sistematičnih raziskovalnih projektov o specifikahčasne rabe prostora v evropskem kontekstu je *Urban Catalysts: Strategies for temporary uses – potential for development of urban residual areas in European metropolises* (2001–03). Eden od rezultatov projekta je bila med drugim ustanovitev v Berlinu delujoče interdisciplinarne platforme *Urban Catalysts* (ustanovitelji: Philipp Misselwitz, Philipp Os-

walt in Klaus Overmeyer), ki nadaljuje s projekti, raziskavami in publikacijami na to temo (gl. spodaj: *Urban Pioneers*; *Urban Catalysts*).

V Sloveniji so bile za večplastno obravnavo potencialov za-

Dodatni primeri:

Živa dvorišča
<http://www.ziva-dvorisca.si/>

Trainstation Squat
<http://www.trainstation-squat.org/>

Kreativna cona Šiška
<https://sl-si.facebook.com/pages/Kreativna-cona-Siska/199149536835373>

Punkt, Baza
www.punkt-cc.org

časne rabe prostora pomembne dejavnosti neformalne skupine TEMP (2004–06), ki je združevala študente arhitekture, umetnosti ter družbenih in humanističnih ved. TEMP-ovci so bili leta 2006 s Političnim laboratorijem in vrsto drugih skupin in posameznikov tudi eni od pobudnikovčasne rabe nekdanje tovarne Rog za neprofitne in neveljavljene dejavnosti. Začasna raba tovarne Rog je nedvomno eden večjih in pomembnejših tovrstnih primerov pri nas, a je zaradi pomanjkanja politične volje, nezmožnosti sklenitve pisnega dogovora med lastnikom (Mestna občina Ljubljana) in uporabniki ter posledično slabih pogojev (po osmih letih ni urejene elektrike, gretja, vode in kanalizacije) tudi eden bolj konfliktnih.

Na tem mestu predstavljeni primeri so primeri dogovorne rabe in govorijo o različnih možnih rabah ter oblikah dogovorov med lastniki in uporabniki. ✕

Viri:

<http://www.urbancatalyst.net>
<http://www.template.com/index.html>,
<http://tovarna.org/>
<http://radical.tmp.si/reader/TEMP.pdf>

Uncube, tematska številka *Urban Commons*, no. 20,
<http://www.uncubemagazine.com/magazine-20-12467995.html#/page2>

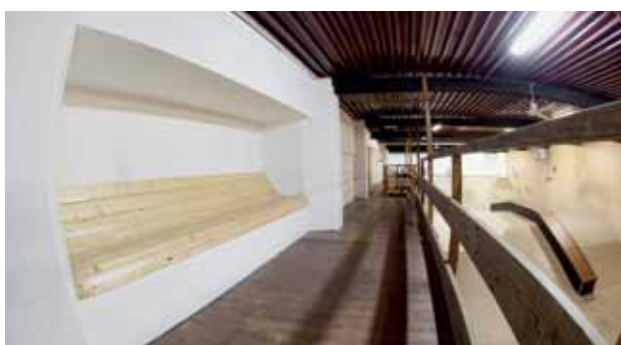
Temporary urban spaces: Concepts for the use of city spaces, ur. Florian Haydn in Robert Teme, Birkhäuser, Basel, 2006.

Urban Pioneers – Temporary Use and Urban Development in Berlin, ur. Klaus Overmeyer, Jovis, Berlin, 2007.

The Temporary City, ur. Peter Bishop in Lesley Williams, Routledge, New York, 2012.

Urban Catalysts, ur. Philipp Misselwitz, Philipp Oswalt in Klaus Overmeyer, Dom Publishers, Berlin, 2013.

Make_Shift City: Renegotiating the Urban Commons, ur. Francesca Ferguson, Urban Drift, Jovis, Berlin, 2014.

Urban Roof, center urbanih športov

<https://www.facebook.com/UrbanRoof>, <http://www.urbanroof.si>

Ljubljana: Center urbanih športov obsega zunanji in notranji (400 m²) skate park, plezalno steno (preko 200 m²), telovadnico za najmlajše, plesno dvorano in manjši bar ter trgovino s športno opremo. Člani društva so ga ob pomoči podpornikov v nizu številnih prostovoljnih delovnih akcij uredili iz hale, ki je bila pred tem zapuščena, še prej pa rabljena za različne namene (trgovina, delavnica in skladišče).

Brez njihove vneme in predanosti Urban Roof vsekakor ne bi mogel nastati. Urban Roof pa ni samo športni center, kjer uporabniki proti plačilu lahko koristijo dano infrastrukturo, ampak je v svojih 4 letih obstoja postal pristan, podporna platforma in socialni prostor

velikemu številu urbanih športnikov. V urbani šoli kalijo mlade talente, organizirajo šolo street plesov (hip hop, breakdance in shuffl), plezalno šolo, tečaje skejtanja, tečaje rolanja in BMX-a ter številne druge dogodke.

Podbudnik:
Športno društvo Ilužn
Časovni okvir: od 2010
Lokacija:
Ulica Milana Majcna 6,
Ljubljana
Lastnik zemljišča in stavbe:
zasebnik
Razmerje med uporabnikom in lastnikom:
najemna pogodba

Vse fotografije: arhiv Urban Roof

Inter(trans)disciplinarni laboratorij za umetnost, kulturo, urbane športe in življenje

Pobudnik: družina Oset Puppis (lastniki) in Ustanova Fundacija Sonda
Časovni okvir: od februarja 2013
Lokacija: Glavni trg 22–23, Maribor
Uporabniki: Ustanova Fundacija Sonda; Kud Moment; Paraliterarno društvo I.D.I.O.T; Društvo za razvoj filmske kulture; Fotomuzej.si; Hack-Space-Post-Art-Lab-Maribor; Yourupradio; Športno in kulturno društvo 5-0; Enimation-Fest; Revija slovenskega dokumentarnega filma; glasbene skupine posameznice in posamezniki; gostujoči rezidenčni umetnik/umetnica
Lastnik prostora: družina Oset Puppis

Začetek GT22 sega v leto 2012, ko sta projektni prostor EX-garaža in Ustanova Fundacija Sonda v so-delovanju z graško galerijo < rotor > v stavbi na Glavnem trgu 22 izvedli skupinsko razstavo oziroma »lekcijo-2« v sklopu Transnacionalne gverilske umetniške šole (TGUŠ). Stavbo so pred tem lastniki dali na uporabo EPK 2012, ki je prostore sprva koristil le kot skladišče in nato na prošnjo organizatorjev TGUŠ stavbo odstopil za izvedbo tega projekta. TGUŠ je prepričala lastnike, ki so v stavbo želeli vnesti kulturne vsebine, da predajo prostore na uporabo in upravljanje Ustanovi Fundaciji Sonda, s katero so sklenili pogodbo o

GT22

<https://www.facebook.com/pages/GT22/146748692153787>

[www: http://tgas2014.wordpress.com/](http://tgas2014.wordpress.com/)

Maribor: GT22 je inter(trans)disciplinarni laboratorij, ki povezuje umetnost, kulturo, urbane športe in življenje. Ob organski rasti skupnosti, skozi skupne projekte in na osnovi refleksije in odzivanja na potrebe, ki se porajajo znotraj in onkraj prostorov na Glavnem trgu 22, GT22 vzpostavlja izobraževalno, raziskovalno in produkcijsko platformo.

Foto: GT22-arhiv

Foto: GT22-arhiv

časni (enoletni) brezplačni rabi z možnostjo podaljšanja. Fundacija Sonda sedaj krije tekoče stroške, zavarovalnino in davek na nepremičnine, poleg tega pa vlaga v vzdrževanje prostorov. Uporabniki in soustvarjalci GT22 prispevajo program, sodelujejo pri vzdrže-

vanju prostorov in participirajo (po lastnih zmoglostih) pri tekočih stroških.

GT22 danes nudi platformo za razvoj nove skupnosti, novih povezav in sinergij med različnimi področji ustvarjanja, organizacijami in posamezniki, ki tam delujejo. Obenem se GT22

aktivno povezuje tudi z drugimi pobudami, akterji in organizacijami v Mariboru, Sloveniji in tujini. GT22 tako živi izhodiščno idejo Transnacionalne gverilske umetniške šole, ki je raziskovanje in vzpostavljanje novih modelov izobraževanja, raziskovanja in produkcije na

področju umetnosti in kulture.

GT22 danes vključuje deset t. i. inštitutov: Inštitut PostArtLab (hekerski laboratorij), Inštitut za komunikacijo (spletni radio), TGUŠ knjižnico, Inštitut za ulično kulturo (manjši skate park in druge dejavnosti s področja ulične kulture), Inštitut za sodobno umetnost – EX-garaža (galerijski prostor blackBOX), Inštitut za fotografijo (javno dostopna fotografska temnica s spremljajočim programom), Inštitut fotomuzej.si + polentaAVlab (nastajajoča zbirka fotografske tehnologije Dragiše Modrinjaka + izobraževalno-produkcijska avdio-video enota), Inštitut za gibljive slike (Udarnikova videoteka + film.animation.LAB), Inštitut Moment (lutke) in Inštitut za glasbo (vadbni in snemalni prostori).

Foto: GT22-arhiv

Onkraj gradbišča, skupnostni urbani vrt

<http://onkrajgradbisca.wordpress.com>

Ljubljana: Dolgo zaprto gradbišče ob Resljevi ulici v Ljubljani so pobudniki, v so-delovanju z okoliškimi prebivalci in drugimi zainteresiranimi, spremenili v skupnostni prostor, namenjen vrto-
vom, druženju, izobraževanju in kulturi.

1000 m² velika gradbena jama sredi stanovanjske soseske se je tako iz simptoma nepremičninskih špekulacij, ki v ospredje postavljajo maksimo profita in ne izboljšanja kvalitete vsakdanjega življenja, spremenila v prostor, ki udejanja in promovira drugačne vrste oživljanja mestnih degradiranih območij ter aktivnejšo vlogo prebivalcev pri načrtovanju, urejanju in soupravljanju mesta.

Projekt se je zagnal avgusta 2010 kot del programa zavoda Bunker *Vrt mimo grede*, katerega cilj je bil z nizom dogodkov spoznavati zeleno v mestu, spodbujati mestno vrtnarjenje in podpirati socialne urbane prostore. Forma kulturnega festivala je zrahljala pot do pridobitve potrebnih dovoljenj za rabo zemljišča – sprva le za čas trajanja festivala, potem pa so pobudniki od lastni-

ka zemljišča (MOL) pridobili pogodbo o začasni brezplačni rabi, ki jo podaljšujejo iz leta v leto.

Trenutno na *Onkraj gradbišča* okoli 100 udeležencev (večinoma okoliških prebivalcev) obdeluje okoli 40 individualnih in skupnih vrtičkov. Pri tem si pomagajo s pravilnikom o skupni rabi in upravljanju prostora, ki ga glede na sprotne ugotovitve spreminjajo iz leta v leto.

Onkraj gradbišča je v štirih letih delovanja gostil tudi vrsto javnih dogodkov – od delavnic ekološkega vrtnarjenja, različnih predavanj in diskusij do umetniških in kulturnih projektov ter prostočasnih dejavnosti za otroke – in odigral pomembno vlogo pri spodbujanju in zagovarjanju (skupnostnega) urbanega vrtnarjenja in začasne rabe prostora. ✕

Foto: Drago Kos

Pobuda:
Kud Obrat, s podporo
zavoda Bunker

Časovni okvir:
od 2010

Lokacija:
mirujoče gradbišče med
Resljevo cesto in Kotnikovo
ulico, Ljubljana

Lastnica zemljišča:
Mestna občina Ljubljana
Razmerje med

uporabnikom in lastnico:
pogodba o brezplačni
začasni rabi zemljišča.

Foto: Suzana Kajba

Foto: Obrat

Foto: Gregor Gobec

Foto: Suzana Kajba

Stanovanjske skupnosti

Stanovanjske skupnosti so oblika bivanja, ki združuje zasebnost s prednostmi skupnostne rabe določenih dobrin in skupnostnega izvajanja nekaterih dejavnosti. Bistvo takšne skupnosti je, da skupina ljudi med seboj stke vezi, da so sposobni sami skupno načrtovati, posedovati in upravljati svoj bivanjski prostor.

Svoje zasebne domove običajno dopolnjujejo s souporabo določenih skupnih prostorov in storitev, kot so vrtovi, sobe za goste, jedilnice, otroške igralnice, delavnice, garaže, pisarne, dostop do interneta, čiščenje, in dobrin (pripomočkov), kot so avtomobili, kolesa, pralni stroji, hišna orodja, ipd. Skupnostno upravljanje obsega tudi stalno ali občasno urejanje nekaterih dejavnosti, kot so varstvo otrok, kuhanje, vrtnarjenje in skrb za starejše. Stanovanjske skupnosti spodbujajo so-delovanje med sosedi ne le pri uresničevanju praktičnih, vsakodnevnih koristi za posameznika, ampak

unikatna. Kljub temu jih lahko razvrščamo po nekaterih značilnostih, kot na primer: a) Najbolj jasna je verjetno ločnica glede na formalno lastništvo nepremičnin v skupnosti:

- lastništvo hiš oz. stanovanj je individualno kakor tudi sorazmeren del prostorov in področij skupne uporabe. V tem primeru stanovalci ob vselitvi v celoti pokrijejo strošek investicije in si ga v primeru izselitve tudi poplačajo.

- celotno premoženje je v lasti skupnosti (npr. stanovanjske kooperative), stanovalci pa najemniki stanovanj in preko

stroške upravljanja, vzdrževanja, amortizacije in financiranja.

b) Druga, tudi jasna, vendar z manj definiranimi posebnostmi znotraj skupine, je ločnica glede na lokacijo stanovanjske skupnosti: urbana, suburbane in ruralne.

c) Mogoče jih je ločiti tudi na ideološki skupni imenovalce, ki združuje ljudi. Imamo skupnosti, ki so utemeljene na demokratičnih načelih, edina ideologija, ki ji sledijo, pa je želja po praktičnem in družbenem ter družabnem domu. Lahko pa skupnosti povezuje še politično prepričanje, religija oz. verska

te v večini primerov uveljavljajo prvine skupnostnega bivanja, vendar za razliko od samoniklih skupnosti običajno zagotavljajo le začasno bivanje uporabnikom in so ustanovljene od zgoraj navzdol. Tovrstne oblike bivanja že dolgo časa kontinuirano obstajajo tudi v Sloveniji. Poznamo številne bivanjske enote vzgojno-varstvenih centrov, stanovanjske skupine Mladinskega doma Jarše, programe nastanitvene podpore Kraljev ulice itd.

Zgodovina

Stanovanjske kooperative, ki danes najpogosteje predstavljajo obliko skupnostnega bivanja, ki je predmet te publikacije, so se začele oblikovati v Angliji že v 19. stoletju in se kasneje razširile po celi Evropi. Za razliko od današnjih pa se v njih niso toliko ukvarjali z vsebinami,

pobudniki in gonilna sila takšnih kooperativ prav lastniki kapitala, ki so poskušali na ta način zagotoviti boljše pogoje bivanja svojim delavcem.

Kot prve oblike sodobnih stanovanjskih skupnosti pa se najpogosteje omenja ideje, nastale v poznih šestdesetih na Danskem. Družine, ki niso bile zadovoljne z obstoječimi možnostmi bivanja, so se združile v skupine. Želele so izgraditi skupnosti, v katerih bi poznale svoje sosede, v katerih bi se odrasli med seboj pogovarjali, otroci pa skupaj igrali, ki bi bile varnejše, saj bi ljudje skrbeli eden za drugega in bi bilo tujce zlahka prepoznati, in kjer bi stresne delovne dni lajšali z združevanjem moči pri vsakodnevnih opravilih, kot so npr. skrb za otroke ali kuhanje.

Dve skupini sta se v domove, zgrajene na takšnih temeljih, uspeli vseliti konec leta 1973. Nosilci teh idej so te tudi publicirali, številne arhitekturne rešitve skupnostnega bivanja pa so pozornost zbujale na arhitekturnih in stanovanjskih razstavah. Obenem je leta 1971 Danski gradbeni inštitut pripravil razpis za nizke stanovanjske bloke. Vsi zmagovalni projekti so predvideli skupnostne prostore in so-delovanje stanovalcev v procesu oblikovanja projekta. Rezultati so sprožili burne razprave v javnosti in pet let kasneje se je prva stanovanjska skupnost vselila v takšna stanovanja z neprofitno najemnino. Leta 1982 je bilo na Danskem že 22 takšnih stanovanjskih skupin.

Po začetnem skepticizmu je model sobivanja, ki je bil sprva v javnosti razumljen kot model, namenjen premožnejšim državljanom, pridobil zaupanje finančnih ustanov in vlade. Slednja že dolgo podpira financiranje takšnih stanovanjskih skupnosti in jih vključuje v nacionalne in lokalne načrte stanovanjske gradnje.

Model se je sočasno širil tudi v druge države zahodne oz. severne Evrope kakor tudi v Severno Ameriko. ✕

Dodatni primer:

Medgeneracijska stanovanjska kooperativa Hribec.si
<http://www.hribec.si/>

Foto: Blaž Habjan

tudi pri doseganju trajnostnih družbenih, gospodarskih in okoljskih koristi.

Oblike

Pri organizaciji življenja v stanovanjskih skupnostih je omejitev le domišljija. Zato je skoraj vsaka takšna oblika

članstva v skupnosti solastniški tega premoženja. Pogosta praksa je, da stanovalci ob vselitvi vplačajo soudeležbo med 5–10 odstotkov vrednosti stanovanja, ki jo ob izselitvi dobijo nazaj. V času bivanja plačujejo najemnino, s katero kooperativa pokriva

opredelitev, duhovnost ali pa kakšna druga ideologija. Dotakniti se moramo tudi stanovanjskih skupnosti, ki zagotavljajo skupnostno bivanje v podpornem bivanjskem okolju in zasledujejo socialnovarstvene cilje. Namenjene so ljudem s posebnimi potrebami. Tudi

kot je participacija, soodločanje, družbeno in družabno življenje, odnos do okolja ipd. V prvi vrsti so predstavljale način nastanitve delavcev v industrializiranih središčih, kjer je ob hitro rastoči industrializaciji tovrstnih zmogljivosti primanjkovalo. Pogosto so bili

Pobudnik: Zavod Tovarna
Upravljalec: SK Tovarna
Časovni okvir:
 od avgusta 2012
Lokacija:
 Novo mesto, Ljubljana

Stanovanjska kooperativa Tovarna

www.stanovanjskekooperative.si

Novo mesto, Ljubljana: Kooperativa je bila ustanovljena avgusta 2012 kot zadruga brez odgovornosti. Bila je eden od produktov projekta Uveljavljanje stanovanjskih kooperativ po švicarskem vzoru, ki je bil podprt s sredstvi Švicarskega prispevka razširjeni Evropski uniji. Od ustanovitve »v nizkem štartu« čaka, da jo s članstvom napolnijo entuziasti, ki bi želeli skupaj reševati svoj stanovanjski problem. Želja ustanoviteljev je, da to storijo v skladu z združnimi pravili SK Tovarna, ki sledijo konceptu združnih stanovanj, kakor je izšel iz omenjenega projekta in se v veliki meri zgleduje po modelu uveljavljenem v Ženevi.

Pri svojih ciljih si SK Tovarna prizadeva za zagotovitev:

- stanovanj z visoko zaščito najemnikov;
- stroškovno ugodnega najema stanovanj;
- visoke kakovosti bivanja tako v stanovanjih kot v skupnih prostorih in okolici;
- energetske varčnosti, trajnostnih in sicer okolju prijaznih stanovanj;
- visoke stopnje socialnega življenja v stanovanjskih stavbah;
- aktivnega so-delovanja svojih članov tako pri kreiranju in izvajanju politike in poslovanja zadruge kakor tudi pri izvajanju gradnje stanovanj in kasneje njenem upravljanju;
- vzpostavljanja odnosov med člani, ki temeljijo na spoštovanju vrednot, kot so vzajemnost, solidarnost, javno dobro, skupnost, socialna

odgovornost in soupravljanje. **Kakšen je model stanovanjske skupnosti SK Tovarna?**

V SK Tovarni si prizadevajo za vzpostavitev modela, ki bo zasnovan na združni lasti stanovanjskih nepremičnin. Stanovalci bodo v svojih stanovanjih najemniki, preko članstva v kooperativi pa bodo obenem tudi solastniki celotnega premoženja zadruge.

V svojih stanovanjih bodo uživali vse pravice najemnikov stanovanj, ki jim jih zagotavlja zakonodaja s področja najema stanovanj (Stanovanjski zakon, Obligacijski zakonik) in Zadržna pravila ter drugi interni združni akti. Kot člani zadruge in solastniki pa bodo imeli tudi vse pravice in obveznosti, ki izhajajo iz tega naslova, najbolj pa se dotikajo njihove pravice do soodločanja pri gradnji same stanovanjske zgradbe, njenem upravljanju in urejanju pravil življenja v njej.

Najemnina stanovanj je stroškovna. To pomeni, da mora pokrivati vsaj sorazmeren delež vseh stroškov, upravljanja, vzdrževanja, amortizacije in stroške financiranja sredstev, vloženih v stanovanje in pripadajoče skupne dele ter zemljišče stanovanjske stavbe.

Zadnji dve postavki se nanašata v glavnem na odplačevanje hipotekarnega kredita, ki je glavni vir financiranja stanovanjskega projekta. S 5 odstotki soudeležbe k financiranju prispevajo tudi stanovalci, pomemben pa je tudi delež lokalne skupnosti, ki z ugodnimi najemnimi pogoji priskrbi zemljišče ter jamči za del hipotekarnega kredita. Približno tako je oblikovana tudi finančna struktura stanovanjskih kooperativ v Ženevi, kjer lahko govorimo o že utečeni praksi. V Ženevi večino hipotekarnega kredita kooperativa pridobi na komercialnih bankah, del pa pri Alternativni banki, ki deluje po načeli etične banke in pri svojih odločitvah za dodeljevanje kreditov, poleg običajnega razmerja med tveganjem in dobičkom, upošteva tudi družbene koristi kreditiranega projekta.

V SK Tovarna pričakujejo, da bo pri naših prvih projektih potrebno zagotoviti večji delež

takšnega posojila ali pa del v obliki nepovratnih sredstev. Čeprav si prizadevajo izgraditi ekonomsko vzdržan sistem financiranja gradnje, nakupa ali obnove kooperativne stanovanjske zgradbe, menijo, da bi bili prvi pilotni projekti upravičeni tudi do nepovratnih sredstev, saj bodo orali ledino, kar pomeni, da bodo povezani z dodatnimi stroški in manjšimi sistemskimi spodbudami kot

Foto: Blaž Habjan

tisti, ki jim bodo sledili.

Kakorkoli, financiranje investicije je predpogoj, da sploh lahko govorimo o skupnostnem življenju v kooperativi. Bistvo pa se skriva v poteku izvedbe načrtovanja in izgradnje stavbe ter v organizaciji življenja v njej.

Izvedba gradnje kooperativne stanovanjske stavbe

Najbolj specifična elementa te faze kooperativne investicije sta idejna zasnova zgradbe in proces participacije. Zasnova zgradbe mora s svojo arhitekturo maksimalno zadovoljiti tri kriterije. Kar v največji meri mora spodbujati družbeno in družabno življenje v stavbi, upoštevati mora najvišje ekološke standarde v procesu gradnje kot tudi kasneje v času koriščenja stavbe in mora biti ekonomična oz. primerna za žep bodočih stanovalcev.

Proces vključevanja se nanaša najprej na bodoče stanovalce in tudi na druge deležnike. Člani kooperative so že pred to fazo vključeni v participativni proces. Odločati morajo o temeljnem konceptu projekta, ki je podlaga idejne zasnove in nadalje za pridobivanje oz. izdelavo projektne dokumentacije. Predvsem podlaga za izbor in delo arhitekta. Najkasneje po tej fazi se oblikuje skupi-

na stanovalcev, ki prevzame ključno vlogo pri usmerjanju projekta v nadaljevanju. Skupina se redno sestaja in spremlja razvoj projekta, obenem pa se tako krepijo medsebojne vezi skupine, ki bo velik del življenja morala skupaj reševati številne probleme sobivanja. Na sestankih morajo v različnih fazah gradnje odločati tudi o zelo konkretnih zadevah, kot so oprema stanovanj, barve in oprema skupnih prostorov, bodoča ureditev okolice, parkirišča za kolesa itd.

Pogosto se zgodi, da že v tem delu skupnostnega življenja kdo ugotovi, da mu to ne ustreza in odide. V takšnih primerih imajo preostali člani skupine

tudi velik neformalni vpliv na odločitve o tem, kdo od članov kooperative bo njihov nov sostanovalec. Formalno o tem na predlog vodstva odloča celotna kooperativa.

Organizacija življenja v kooperativni stanovanjski stavbi

Po vselitvi si morajo stanovalci razdeliti naloge upravljanja; dogovoriti se morajo, kako zagotavljati preglednost upravljanja, kako bodo vzdrževali stavbo – kaj bodo delali zunanji in kaj bodo lahko postorili sami – in kako bodo uredili uporabo skupnih prostorov in skupne dejavnosti, npr. urejali okolico, skrbeli za otroke, skrbeli za starejše, skupno nabavljali ekološko zelenjavo, skupaj uporabljali avtomobile, ...

Organizirati je treba redna srečanja stanovalcev, kjer se morajo seznanjati in odločati o sprotih zadevah, ki se nanašajo na življenje v kooperativi.

Stanovalci oz. kooperanti morajo svoje odločitve oblikovati tako, da bodo vzpostavljeni odnosi narekovali in spodbujali medsebojno so-delovanje in druženje. »Motenje« sosedov v kooperativi ne bo eksces, ampak zaželeno obnašanje sosedov kooperantov.

Do kje je prišla SK Tovarna pri uresničevanju ciljev?

Koncept SK Tovarne se v veliki meri naslanja na priznanje družbe, da tovrstni način zagotavljanja stanovanj udejanja javni interes na številnih področjih in ga zato velja podpreti tudi sistemsko. Zagovorniki kooperativnih stanovanjskih skupnosti zato veliko naporov vlagajo v spodbuden normativni okvir in siceršnje podporno okolje. Pozorni so na pripravo Nacionalnega stanovanjskega programa. Iz številnih dosedanjih osnutkov je razvidno, da so stanovanjske kooperative že dobile svoje mesto, vprašanje je le, kako prednostno jih bo program obravnaval. Menijo, da bi

morale biti kot organizacije, ki zagotavljajo najemna in obenem neprofitna stanovanja, ki jih v Sloveniji najbolj primanjkuje, pozitivno diskriminirane. Za podobno mesto kooperativ in posledično za vire financiranja si prizadevajo tudi skozi Operativni program izvajanja ukrepov za izvajanje Evropske kohezijske politike in Partnerski sporazum med RS in EU. Delujejo tudi v smeri, da bi zagotavljanje neprofitnih najemnih stanovanj postala dejavnost socialnega podjetništva, kar bi pomenilo, da bi lahko stanovanjske kooperative izkoriščale tudi podporno okolje, ki se bo gradilo za socialno podjetništvo. Predvsem pa se posvečajo širjenju znanja o tovrstnem reševanju stanovanjskih problemov med različnimi javnostmi, med katerimi so prednostne lokalne skupnosti, nevladne organizacije in potencialni uporabniki oz. sorodne pobude.

Obenem pa SK Tovarna povsem konkretno navezuje stike z različnimi akterji na stanovanjskem področju, ki sodijo v koncept. To so javni stanovanjski skladi in občine ter potencialni bodoči stanovalci. Trenutno je na dobri poti, da pridobi prvo zemljišče in da organizira skupino, ki bo sposobna zaorati ledino. ✕

Iniciativa stanovanjska kooperativa

www.caap.si

https://www.facebook.com/stanovanjskakooperativa

Maribor: V Centru alternative in avtonomne produkcije – CAAP se od junija 2013 aktivno ukvarjajo z razvojem stanovanjske kooperative kot trajnostne, stabilne in kakovostne rešitve stanovanjskih problemov v mestu. Začeli so z raziskovanjem koncepta, iskanjem primerov dobrih praks v tujini, analizo nepremičninskega trga in strukture prebivalcev Maribora. S skupino arhitektov so izvedli strokovno ekskurzijo v bližnji Gradec, kjer so spoznali inovativne odgovore na vprašanja kako združiti željo po zasebnem in skupnem prostoru, kako združiti človekovo individualnost s potrebo po bivanju v skupnosti. Po ogledih so izluščili

arhitekturne elemente, ki so pri izvedbi večstanovanjske skupnostne gradnje posebej zanimivi in uporabni: odprta stopnišča, vrtovi in terase, zelena okolica, zelene fasade objektov, skrite garaže, območja brez avtomobilov, razgibane in igrive stavbe, idr.

Naslednji korak je bila promocija, s katero so želeli predstaviti in ljudem približati koncept stanovanjske kooperative. Pripravili so informacijsko zloženko, na kateri so predstavili možne smeri razvoja kooperative, od gradnje do podpore pri povezovanju interesentov pri skupnostnem reševanju stanovanjskih problemov (menjave, delitve, sku-

pinske gradnje, prenove ali nakupi). Ob koncu leta 2013 so organizirali javni posvet s strokovnjaki, predavanja o alternativnih načinih gradnje z naravnimi materiali in ogled dokumentarcev o stanovanjskih skupnostih t. i. ang. *Cohousing*.

Od začetka leta 2014 se vsako drugo sredo zvečer srečujejo v skupini interesentov, ki z vlaganjem lastnega časa, dela in znanja skupaj išče ekonomsko ugodnejše in družbeno prijetejše oblike so-bivanja. Kot organizacija želi iskalec stanovanj povezovati, jim pomagati pri identifikaciji njihovih potreb ter jih v vlogi moderatorja voditi čez participatorni proces soustvarjanja.

Foto: Sani Okretič Resulbegović

Foto: Sani Okretič Resulbegović

STANOVANJSKA KOOPERATIVA. MARIBOR. TEMELJI.

GRADITI SKUPAJ,
BREZ POSREDNIKOV
IN MARŽ.
DELITI. MENJATI. SODELOVATI.
TO SO NAČELA
ŽIVE SKUPNOSTI.

Kdo lahko soustvarja stanovanjsko kooperativo?

- člani kooperative (iskalci stanovanj)
- posamezniki in organizacije (arhitekti, pravniki, okoljska in socialna združenja, urbenisti, ekonomisti, umetniki, študenti itd.)
- manjša obrtniška podjetja in obrtniki posamezniki
- lastniki (prevelikih stanovanjskih enot, nedokončanih stanovanjskih objektov, velikih neproizvednih, prenapetih in neuporabnih zemljišč)
- samoupravne lokalne skupnosti
- država
- banke

Prednosti stanovanjskih kooperativ:

- socialne (povezovanje skupnosti)
- ekonomske (cena)
- okoljske (ekološka gradnja in obnova)
- demografske (primerljive mladosti)
- urbanistične (oblikovanje integriranih mestnih območij)
- kulturne (nova kultura bivanja in skupnostnega ustvarjanja).

Kakšne so težave, ki nas čakajo?

Stanovanjska kooperativa je projekt, ki ga lahko kar po načrtu brez moč realiziramo, temveč je skupnostni proces, ki bo trajal veliko časa, truda in še posebej volje vseh deležnikov tega procesa. Člani kooperative se bodo predstavlili in vodili, odprli in prilagajali. Mestna občina Maribor bo priznala v njem odločeno za spremembe. Banke bodo izvajale, da ponudijo nov bančni produkt, tj. stanovanjski kredit za kooperativno skupnost. Država bo sili k spremembam nacionalne stanovanjske politike. In nič od tega ne bo šlo zanka in gladko. Vendar pa je naša skupnostna odločitev. Trgujemo le svoj čas in kar eden od nas, pridobimo pa lahko neizmerno mnogo.

Maribor v številkah

Št. prebivalcev:
111.374 (STAT, 2013)

Število gospodinjstev:
50.554 (STAT, 2011)

Število stanovanj:
52.060 (STAT, 2011)

Število praznih stanovanj:
8.746 (STAT, 2011)

Cena m² stanovanja - novogradnje:
2.400 €/m² (GURS, 2012)

Cena m² stanovanja - rabljena:
1.100 €/m² (GURS, 2013)

Cena najema stanovanja:
5,78 €/m²/mesec (CAAP - raziskava trga, 2013)

Stanovanjska kooperativa, Maribor, Temelji. / Projekt Temelji-Inšadom / Finančno: Mestna občina Maribor; Unal za kulturo in mladino / Produkcija: CAAP / Sodelovanje: arhitekt Sani Okretič Resulbegović, Anđel Zelen, Robert Veselko in krogarska arhitektka Tanja Simončič Kondak / Oblikovanje: Peter

www.caap.si / info@caap.si / 02 621 02 94 / Maribor / 2013

CAAP - Center za avtonomno produkcijo in avtonomno produkcijo

MESTNA OBČINA MARIBOR

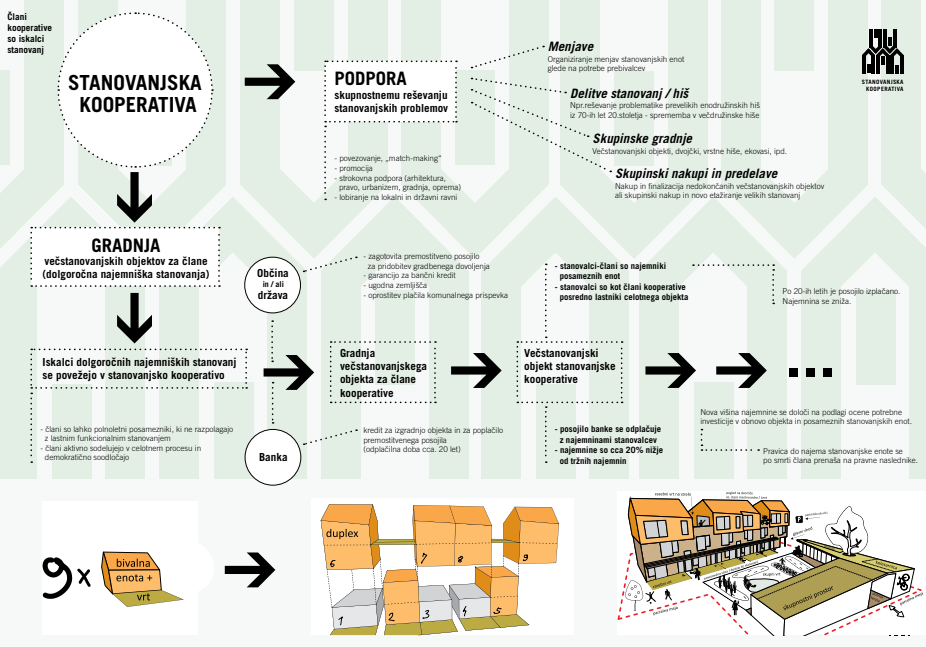
STANOVANJSKA KOOPERATIVA

Kaj je stanovanjska kooperativa?

Stanovanjska kooperativa je organizirana skupnost posameznikov ali društev, ki na drugačen način rešujejo svoj stanovanjski problem. Povezani posamezniki ali družine najdejo rešitve, ki jih v vsaki situaciji ne bi našli. Graditi skupaj, brez posrednikov in marž. Deliti. Menjati. Sodelovati. To so načela žive skupnosti. Stanovanjska kooperativa gradi kvaliteta, ugleda, dolgoročno najemniška stanovanja za svoje člane. Druga delovna kooperativa pa je skupnost in pomoč pri skupnosti, ki se želijo na podobne načine preko povezovanja in sodelovanja (tudi svojega stanovanjskega vprašanja).

Zakaj potrebujemo stanovanjsko kooperativo?

Financiranje stanovanjske krize je naloga, da smo celo desetletje živi v neprijetnem okolju, ki nam ne omogoča, da bi našli rešitve. Povezani posamezniki ali družine najdejo rešitve, ki jih v vsaki situaciji ne bi našli. Graditi skupaj, brez posrednikov in marž. Deliti. Menjati. Sodelovati. To so načela žive skupnosti. Stanovanjska kooperativa gradi kvaliteta, ugleda, dolgoročno najemniška stanovanja za svoje člane. Druga delovna kooperativa pa je skupnost in pomoč pri skupnosti, ki se želijo na podobne načine preko povezovanja in sodelovanja (tudi svojega stanovanjskega vprašanja).

Zanimajo jih novi modeli financiranja, ki bodo primerni predvsem za reševanje stanovanjskih problemov prekerne populacije, saj ta zaradi negotovih oblik zaposlitve ni kreditno sposobna. Zadruga kot pravna oseba ima več možnosti za pridobivanje financiranja, vendar kljub temu opazajo, da imamo v Sloveniji toge finančne mehanizme in nizko zaupanje bank v projekte na področju družbenega inoviranja. Zato iščejo modele povezovanja z javnimi institucijami, z občino in stanovanjskimi skladi ter z drugimi nevladnimi organizacijami, ki bi s svojimi vsebinami lahko obogatili projekt stanovanjskih kooperativ ter prispevali k realizaciji.

V prihodnje se bo iniciativa v okviru programa čezmejnega so-delovanja Slovenija-Hrvaška v okviru projekta »Inovaloca«, ki spodbuja inovativno rabo lokalnih virov kot priložnost za razvoj socialnega podjetništva, osredotočila na prenovo praznih, opuščenih stavb.

V procesu vzpostavljanja stanovanjske kooperative, ugo-

tljavajo, da je osredotočenost na lokacijo bistvenega pomena, saj je na tak način lažje vključevati nove interesente, ohraniti skupino povezano, cilj je bolj jasen in motivacija večja.

Nadaljnji koraki razvoja stanovanjske kooperative v Mariboru bodo odvisni od odločitev skupine iskalcev stanovanj, ki se redno sestaja. Skupina se bo odločila glede pristopa (obnova starogradnje ali novogradnja), glede lokacije ter seveda glede finančne zmožnosti skupine kot take. V veliki meri pa bo razvoj stanovanjske kooperative tudi v tem primeru tako kot v drugih primerih odvisen od zagotavljanja financiranja, ki vselej predstavlja ključno oviro tovrstnim projektom. Tega problema se v iniciativi lotevajo s povezovanjem vseh sektorjev (javnega, zasebnega in nevladnega) in si obetajo rezultatov v bližnji prihodnosti.

Pobudnik: Združenje CAAP
Časovni okvir: od junija 2013
Lokacija: Maribor

So-delo

Pod pojmom so-delo (angl. *coworking*) razumemo način dela, pri katerem posamezniki, ki so bodisi samostojni bodisi pripadajo različnim organizacijam, občasno ali stalno uporabljajo isti prostor. V njem se torej odvijajo med seboj neodvisne dejavnosti. So-delo je hkrati družabni dogodek, na katerem se srečujejo ljudje s podobnimi vrednotami in ki jih zanima sinergija, do katere lahko pride pri delu v skupnem prostoru. Oblike sodela so zelo različne, od samoniklih garažnih delavnic in združenj kreativcev pa do organiziranih oblik so-dela, ki se odvijajo v brezplačnih ali plačljivih opremljenih prostorih za delo.

Besedo *coworking* je prvič uporabil Brian De Koven leta 1999 za opis so-delovanja ljudi, med katerimi ni hierarhično urejenih razmerij, medtem ko se je ukvarjal s prenosom spoznanj iz kreiranja računalniških iger v delovni proces. Ideja se je izkazala za precej bolj revolucionarno, kot je kazalo na začetku. V večini primerov namreč ljudje ne delajo skupaj kot enakovredni subjekti, temveč so potisnjeni v hierar-

pomagali drug drugemu, brez zadržkov, ki so del tekmovalnih odnosov. Posledica takšnega dela je večja produktivnost, bolj povezana skupnost in presenetljivo pogosto tudi skupna zabava.

Nekaj let kasneje je Brad Neuberg v San Franciscu razmišljal, kakšno poklicno pot izbrati v prihodnje. Z izkušnjo v klasični službi zaradi pomanjkanja svobode ni bil zadovoljen, zato je poskusil s samostojnim

Nemčijo, Španijo in Veliko Britanijo. Ponekod, na primer v Berlinu, je pojav močno vplival tudi na razcvet samega mesta. Leta 2013 je število sodelovnih prostorov doseglo 2500, v letu 2014 pa bo verjetno naraslo še za 1000 prostorov.

Število sodelovnih skupnosti v zadnjih letih tudi v Sloveniji raste. Ob naraščajočem številu samozaposlenih in nezaposlenih se namreč postavlja vprašanje lokacije za njihovo delovanje. Število samostojnih podjetnikov se je v Sloveniji od leta 2005 povečalo za 21 %, leta 2013 je bilo teh že 55.175. V 90. letih je še kazalo, da delo od doma lahko predstavlja zanimivo alternativo, ki bi hkrati ustavila naraščajočo energetsko potratno avtomobilsko dnevno mobilnost. Vendar so se hitro pokazale slabe strani takšnega načina dela, predvsem socialna izoliranost, težavno usklajevanje med delom, družino ter prostim časom ter omejen dostop do informacij in izmenjave idej. Izkazalo se je, da delo ni samo delo v ožjem pomenu besede,

znikom na začetku njihove poklicne poti, možnost sponzanih povezovanj pa ugodno vpliva na kreativnost, razvoj produktov in storitev. Prostori iščejo ravnovesje med zasebnim in javnim tako, da nudijo različne možnosti, na primer prostore, kjer je poudarek na socialni dejavnosti, in tiste, ki so prvenstveno namenjeni samostojnemu delu. Pogosto so v njih organizirane neke vrste finančne pomoči za razvoj izdelka ali storitve, bodisi s podporo pri množičnem financiranju bodisi s prisotnostjo investitorjev v prostorih. Organizirani dogodki, kot na primer t. i. *jellyji*, spoznavni večeri, umetniški dogodki ..., kjer se člani spoznavajo in predstavljajo svoje ideje, predstavljajo močan dejavnik povezovanja. Sodelovni prostori se pogosto vzpostavljajo v prostorih, ki so že dalj časa prazni, pri njihovem urejanju pa s t. i. *codesignom* pogosto sodelujejo njihovi člani, kar še poveča občutek pripadnosti prostoru in skupnosti. Številni prazni prostori, ki so v Sloveniji v zadnjih letih nastali s propadom industrijskih podjetij, kar kličejo k tovrstni uporabi, prav tako vedno večja množica brezposelnih posameznikov, ki bi v njih lahko našli svoj prostor za ustvarjanje.

Pogosto se poudarja razlika med sodelovnimi prostori na eni strani in podjetniškimi inkubatorji ter pospeševalniki na drugi. Podjetniški inkubatorji so s pogosto subvencioniranimi prostori in svetovalnimi storitvami prvenstveno namenjeni pomoči novonastalim podjetjem, medtem ko pospeševalniki nudijo predvsem pomoč pri realizaciji konkretne ideje, vključno z njeno prodajo na trgu. Z nekaj izjemami so bili tako eni kot drugi pri nas večinoma vzpostavljeni s pomočjo javnih sredstev. So-delo se vendarle pogosto prepleta s temo gospodarskega razvoja, mentoriranja začetnikom in vzpostavljanja zagonskih podjetij ter spodbujanjem in realizacijo inovativnih idej, ki pa je pogosto uspešnejše, kadar so iniciatorji projekta posamezniki ali skupine, ki so del novonastale skupnosti.

Dejstvo, da delo ni zgolj delo, ampak predvsem ljudje, s katerimi delamo, pride do izraza zlasti pri oblikah brezplačnega sodelavnega gibanja. Ljudje namesto denarja prispevajo delo v sodelavnem prostoru in delijo svoje znanje z ljudmi, s katerimi delajo. Sodelovanje, odprtost in krepitev vezi v skupnosti so v tem primeru še posebej poudarjeni. Pogosto te skupnosti sovpadajo z lokalnimi skupnostmi, ki že obstajajo (v okviru šole, bara, cerkve ali soseske). Po mnenju mnogih se bo koncept sodela razširil na področja izven t. i. ustvarjalnih industrij. Delovni procesi so se v zadnjih letih močno spremenili v smislu večje kompleksnosti organizacijskih problemov, zato je potrebno tako so-delovalno kot individualno delovanje posameznikov. Tako lahko tudi v večjih podjetjih pričakujemo večjo raznolikost delovnih okolij in združevanje ljudi po projektih, ne po oddelkih. Oblikovanje prostora po principu sodela in *codesigna* marsikje prehaja v knjižnice, šole, bolnišnice in hotele, tudi zaradi težnje po zmanjševanju stroškov pa lahko pričakujemo, da se bo princip sodela razširil še na javno upravo in akademsko sfero. Izmenjava socialnega kapitala bo postala del vsakdana. ✕

Dodatni primer:

Slovenia Coworking
<http://coworking.si/>

Španski borci
<http://www.spanskiborci.si/>

Kreativna cona Šiška
<http://www.coworking.si/dir/kreativna-cona-siska/>

Fürstova hiša
https://www.facebook.com/furst/page_map

Mobilnostni center Maribor
<http://mobilnost.si/>

Salon uporabnih umetnosti
<https://sl-si.facebook.com/SALON.maribor>

Geek house
<http://www.geekhouse.si/>

Poslovna oaza
<http://www.poslovnaoaza.si/>

Coworking Podbreznik
<http://www.start-up.si/event/coworking-podbreznik/>

hijo in razvrščeni v skupine z različnimi višinami plač in omejenimi odgovornostmi. Kreativnost posameznikov, tudi ko delujejo v isti delovni skupini, zaradi tekmovalne narave odnosov omejujejo nezaupanje, podvajanje in sabotiranje. So-delo pomeni drugačen pristop k delu. Primerno okolje naj bi omogočalo delati skupaj, vendar ločeno – na svojih projektih in z zasledovanjem svojih poslovnih interesov. Tako bi ljudje lahko svobodneje

delom, ki pa ga zaradi socialne izolacije spet ni osrečevalo. Zato je najel prostor in vanj začel vabiti ostale svobodnjake. S precejšnjo mero truda mu je po časi uspelo ustvariti sodelavno skupnost, po kateri je hrepenel. Tako se je leta 2006 začelo razvijati gibanje *coworking*. Beseda je bila v tem primeru torej uporabljena predvsem kot razvijanje skupnosti v nekem prostoru. Gibanje se je okrepilo in se razširilo v številna mesta po svetu, predvsem v ZDA,

temveč je pomembna predvsem sodelavna skupnost, v kateri delujemo. Druga možnost, ki se je razširila predvsem v ZDA, je delo v kavarnah, ki pa se je izkazalo za težavno zaradi številnih motečih dejavnikov v takšnem okolju. So-delo tako predstavlja alternativo, saj je ureditev v teh prostorih prilagojena procesu dela.

Sodelovni prostori zaradi nižjih stroškov v primerjavi z najemom pisarn predstavljajo zaželeno alternativo posame-

Foto: arhiv CAAP

Center alternativne in avtonomne produkcije

<http://brazde.org/category/caap/>,
<https://www.facebook.com/centercaap>

Maribor: Center alternativne in avtonomne produkcije (CAAP) kot prostor in kot razvojna platforma povezuje organizacije in posameznike, ki razvijajo nove družbene prakse, samopreskrbne modele, socialno-kulturne programe, socialno podjetništvo in zadružništvo ter okoljske programe.

Foto: arhiv CAAP

Zelo raznolike vsebine v CAAP-u povezujejo skupna izhodišča in skupni cilji. Skupno izhodišče vseh programov je povezovanje z namenom oživljanja lokalnih potencialov, skupni cilj pa iskanje alternativnih načinov odgovarjanja na potrebe skupnosti. CAAP trenutno združuje 8 organizacij (3 zadruga in 5 društev). Preko članskih organizacij in programov ima CAAP cca. 50 dnevnik uporabnikov. CAAP svojim članicam in drugim uporabnikom zagotavlja prostorske pogoje za delovanje in razvoj (pisarne, delavnice, trgovina, učilnica/dvorana, sejna soba) ter jih hkrati vsebinsko povezuje.

CAAP velja za najvidnejšo trajnostno pridobitev v Mariboru, ki se je izcimila iz projekta **Evropska prestolnica kulture 2012**. Cilj programskega sklopa

Urbane brazde, v okviru katerega je nastal, je bil združenju zagotoviti stvarni prostor za skupno ustvarjanje, s čimer bi okrepili njihov lokalni pomen in pozitivne učinke vzajemnih prizadevanj. Prvotno naj bi se CAAP nahajal v zgradbi železničarske kolonije, ki so jo dobili v najem od Mestne občine Maribor. V skladu z možnostmi črpanja evropskih sredstev za obnovo stavb kulturne dediščine naj bi pripravili načrt obnove in naselitve. Vendar je občina pogodbo nazadnje prekinila, med drugim tudi zaradi nasprotovanja četrtne skupnosti, ki je stavbo dobila v upravljanje tako rekoč istočasno, kot je bil sklenjen prvotni dogovor z Urbanimi brazdami. Četrtna skupnost je vzpostaviti centra na tej lokaciji nasprotovala, ker je želela sem umestiti

svoj program, povod pa naj bi bil tudi program CAAP. Del programa namreč predstavlja opolnomočenje imigrantskih in romskih skupnosti, kar naj bi zbudilo nezadovoljstvo lokalnih prebivalcev.

»CAAP smo želeli umestiti na desni breg Drave, ki mu tovrstne **infrastrukture** nasploh manjka,« pravi Karolina Babič. Ker jim občina kljub številnim praznim industrijskim objektom ni stopila naproti, so nazadnje na trgu najeli dve obsežni skladišči velikosti 800 m² na Valvasorjevi 42, na Studencih. Prostor je bil v 50. in 60. letih preteklega stoletja del Tekstilne tovarne Tabor, kasneje pa salon pohištva. Kot pravi Babičeva, so ga z minimalnimi stroški in prostovoljskim delom popolnoma prenovili; industrijska okna so zamenjali z običajnimi, vgradili dodatne stene, napeljali elektriko, itd.. V njem se nahajajo sodelovni prostor, pisarne posameznih organizacij, velik skupnostni prireditveni prostor, delavnica za popravilo koles, semenska knjižnica in živilska prodajalna. Čeprav posamezna društva in zadruga delujejo neodvisno, si ne delijo zgolj stroškov najema prostorov, temveč tudi nekaj projektov. Te želijo v prihodnje še pomnožiti, predvsem pa oblikovati skupno vizijo.

Osnovno poslanstvo stičišča socialnih in okoljskih projektov in idej je po besedah Babičeve **spodbujati samooskrbo v vseh perspektivah** – od preskrbe s hrano, k čemur prispevajo s semensko knjižnico pod pokroviteljstvom društva Varuhi semen in s krajšanjem poti od vil do vilic z zadruzo Dobrina, do prevoza, za kar si je do

vzpostavitve Mobilnostnega centra Maribor prizadevala Mariborska kolesarska mreža z organizacijo mehaničnih delavnic in samopopravljalnico koles. Poleg tega v stavbah delujejo še Frekvenca, socialno-kulturno združenje nemirnih in aktivnih, Peron, kooperativa projektnih ustvarjalcev, Socialno-kulturno združenje Rizom, Društvo Terne-Roma - Mladi Romi in Zadruga BikeLab, zadruga za razvoj mehke mobilnosti. Spodbujajo **zadružništvo**, torej povezovanje iniciativ za zagon novih zadrug/socialnih podjetij. V svojih prostorih ponuja CAAP možnost souporabe mize za t. i. **desk-sharing** v skupni pisarni, s čimer želijo spodbujati **kreativno rabo skupnostnih prostorov**, hkrati pa se trudijo te spremeniti v **prizorišče konstruktivne razprave**.

Zanimiv kontrast živemu središču, ki se želi zlasti s socialnim delom svojega programa povezovati z lokalno skupnostjo, je gradbena jama Mariborskega kulturnega središča – MAKSA. Nahaja se neposredno za stavbo, v kateri je sedaj CAAP. Odnos med njima, hkrati pa tragiko izgubljenih priložnosti, predstavlja tapetna fotografija sive gradbene jame, po kateri se sprehajajo člani CAAP v živobarvnih dežnih plaščih, na eni od sten v centru. »Včasih se pošalimo, da nimamo MAKSA, imamo pa CAAP!« je še povedala Karolina Babič. ✕

Foto: arhiv CAAP

Hekovnik – Startup šola,

<http://www.hekovnik.si/>,
<http://www.coworking.si/dir/hekovnik/>
www.facebook.com/hekovnik

Ljubljana: Grafit »Think analitically, question authority« nas pozdravi ob vhodu v kletne prostore stavbe, kjer se nahaja Hekovnik. Stene prostorov krasijo še številni drugi tovrstni napisi, ki poudarjajo vlogo poguma in raziskovalnega duha, so-delovanja ter stalnega preverjanja idej in se dobro podajo k slobodnomiselnemu vzdušju, ki vlada v Hekovniku.

Foto: Tatjana Marr

Začetki ustanovitve zavoda segajo v leto 2009, ko so Tomaž Frelj, Kristjan Pečanac in Simon Belak prišli na idejo, da bi pomagali številnim zamisliti, projektom in raziskavam s tehnološkega področja, da najdejo svoje mesto na trgu. Opažali so namreč, da v Sloveniji neugodno podjetniško okolje ne spodbuja prodora ustvarjalnosti. Prostor za izvedbo svoje ideje so našli v kletnih prostorih starega Tehnološkega parka na Teslovi 30.

Zamislili so si, da bi ustvarili inkubator, torej prostor s podpornimi aktivnostmi za zagonske podjetja. Kasneje so po vzoru iz tujine vključili elemente pospeševalnika, saj so želeli svetovati mladim pri izvedbi konkretne storitve in njihov izdelek pripeljati do investitorja. Uspeh je bil takojšen, saj je v prvem letu nastalo pet novih podjetij. Leta 2012 so ustanovili start-up šolo za zagonska podjetja, ki razvijajo

visokotehnološke rešitve. Šola je triletna, začne se z obravnavo posameznih področij, z napredovanjem po letnikih pa se vedno bolj usmerja k konkretnim projektom. Zagonskim podjetjem pomagajo izoblikovati in testirati njihovo idejo na trgu, pridobivati in bolje razumeti stranke, nazadnje pa jih pripravijo na predstavitev pred investitorji. Zanimanje za njihova izobraževanja raste tako pri posameznikih kot pri večjih podjetjih. Predavanja redno brezplačno objavljajo na spletu, da bi dosegla čim širši krog prebivalstva.

Člani Hekovnika so aktivni pri povezovanju s tujino, predvsem s Silicijevo dolino. V San Franciscu so organizirali najetje slovenske startup hiše, od koder so lahko slovenske skupine, ki so želele s svojim proizvodom ali storitvijo prodreti na ameriški trg, dostopale do Silicijeve doline. Tam naj bi se namreč

zadrževalo kar petinosemdeset odstotkov svetovnega tveganega kapitala za tehnološke projekte. Hišo so zagnali partnersko, na podlagi ustnega dogovora, in s tem pokazali, da se mlada globalna podjetja lahko povežejo in učinkovito sobivajo. Hkrati je hiša pomenila pomemben element gradnje skupnosti, ki lahko spremeni okolje v Sloveniji in ga poveže z eno naprednejših in odprtih skupnosti. »V tem svetu veljajo znanje, delo in osredotočenost, ni prostora za lokalna obračunavanja in zavist. Pomembna lekcija iz tega okolja je, da neuspeh ni

Danes Zavod Hekovnik predstavlja enajst posameznikov z različnimi znanji, v njem pa deluje do 140 skupin, ki delajo na enem ali več projektih. Polovico financiranja pridobijo iz izobraževalnih programov, drugo polovico pa iz individualnih mentorstev hitro rastočim in večjim tehnološkim podjetjem v Sloveniji, predvsem s področja upravljanja s podatki.

Hekovnik nudi dva prostora za so-delo, v katerih se z medsebojno podporo in izmenjavo znanj in idej njunih uporabnikov razvija skupnost. Prostor s čajnico je namenjen socialnim

odprtosti. Prostori za so-delo so bili na začetku plačljivi, zdaj pa je njihova uporaba brezplačna. Namenjeni so tako študentom in raziskovalcem kot podjetnikom, predvsem s področij računalništva in programiranja.

Kljub temu da se uporabniki Hekovnika ukvarjajo predvsem s tehnološkimi vsebinami, jih zanima tudi so-delovanje z drugimi skupinami ustvarjalcev. So-delovalni duh in sproščenost, hkrati pa delavnost in entuziazem, je mogoče začutiti že ob prvem obisku Hekovnika. Njegovi ustanovitelji verjamejo, da lahko s

Foto: Tatjana Marr

polom, ampak samo korak do uspeha.« V prihodnosti želijo vzpodbuditi razvoj in povezanost visokotehnoloških podjetij v celotni jugovzhodni Evropi

aktivnostim, druženju in dogodkom, Črna luknja samostojnemu delu, občasno pa se delo preseli tudi na hodnik. V zelo prijetno urejenih prostorih vlada občutek domačnosti in

kvalitetno vsebino in ljudmi s srcem, povezanimi v skupnost, ustvarjajo nove možnosti in razvoj v slovenskem okolju, kar jim zaenkrat enkratno uspeva. ✕

Foto: Tatjana Marr

Poligon – kreativni center

<http://www.poligon.si/>,

<https://www.facebook.com/PoligonCreativeCentre>,

Ljubljana: Četrtkovi dnevi coworkinga v Kinu Šiška, ki so se v organizaciji Luke Piškoriča in Eve Perčič začeli odvijati januarja 2012, so eden izmed pomembnih mejnikov za razvoj sodela v Sloveniji.

Foto: David Lotrič

Foto: David Lotrič

Že na prvem t. i. *jellyju*, kakor se imenuje sodelovni dogodek, se je zbralo več kot štirideset posameznikov z različnih področij. Ob delu in druženju so spoznavali veščine, znanje in ideje drug drugega. Približno ob istem času se je iz enega največjih sodelovnih prostorov na svetu, praškega Huba, vrnil Marko Orel, navdušen nad

svoje delo ali idejo, ostali udeleženci pa so jo komentirali in tako nadgrajevali. Počasi se je oblikovala povezana skupina sodelavcev in prijateljev.

Približno v istem obdobju je na drugi lokaciji v Šiški, na naslovu Celovška cesta 50, kolektiv mladih kreativcev sam prenovil 150 let staro hišo, v kateri so se želeli ustaliti in (tam) ustvarjati.

smislu za nadaljnji obstoj in razvoj KCŠ. Verjetno je šlo za prvi domači primer, kjer se je lokalna skupnost samoorganizirala za takšen namen in tako poskrbela za obstoj enega izmed kreativnih središč Ljubljane. Naslednji, še odmevnejši dogodek, katerega organizator je bil prav Marko Orel pod okriljem produktne oblikovalske skupine

za zaposlovanje se zmanjšujejo, število brezposelnih in samozaposlenih, ki iščejo nove priložnosti, bližino podobno mislečih in dostopne prostore za delo pa narašča. Poleg tega upada število posameznikov, ki bi bili sposobni financirati zanimive projekte. Kreativnost in so-delovanje pri pridobivanju sredstev je zato potrebno vključiti že v sam proces realizacije projekta. Alternativna rešitev se je pokazala v zadnjem času s sistemom množičnega financiranja preko platform, kot so Kickstarter, Indigogo in podobne. Prav iz omenjenih dveh skupnosti, torej Coworking Slovenija in KCŠ Šiška, se je skupina posameznikov združila pri pripravi projekta prenosnega blatnika Musguard ustvarjalca Jurija Ložiča in uspešno zbrala zastavljen denarni cilj na Kickstarterju. Zaznali so potrebo po nadaljnji spodbudi in podpori projektov za namen množičnega financiranja in ustanovili iniciativo **Slovenia Crowdfunding**.

Po končanem dogodku Pop-up dom decembra 2013 se pokazala priložnost za podaljšan najem prostorov v prostorih nekdanje Tobačne tovarne. KCŠ Šiška, Slovena Coworking, Slovena Crowdfunding in manjša skupina ustvarjalcev po imenu Ljudje.si so se združili v ustvarjanju novega sodelavnega prostora z imenom **Poligon**. Opisujejo ga kot avtonomno platformo za razvoj neprofitnih in profitnih projektov z namenom opolnomočenja samozaposlenih ustvarjalcev. Prostor z 800 m² površin je razdeljen na večji prostor za so-delo, kjer prostorska ureditev omogoča komunikacijo in povezovanje članov, individualne pisarne in prostor za dogodke, bar, trgovinico in knjižnico. Poleg tega bosta v Poligonu delovala

dva specializirana laboratorija (Poligon Maker Lab s foto storitvami in Crowdfunding Lab). Delovni prostor je mogoče najeti na mesec, dan ali uro, uporabnik pa lahko za delo izbere katerikoli delovni prostor. Delovanje v Poligonu temelji na zaupanju in neke vrste samoupravljanju, kar ponazarja način plačevanja v kavarni, kjer na primer poračunaš kar sam, denar pa položiš v za to namenjeno posodo. Število članov Poligona hitro narašča, velik del je tudi tujcev.

Kljub izredni zavzetosti so se upravljalci Poligona zaradi pomanjkanja finančne podpore s strani javnih institucij (z izjemo Regionalne razvojne agencije Ljubljanske urbane regije) kmalu znašli skorajda brez sredstev za njegovo opremljanje. Zato so k so-delovanju povabili kar njegove uporabnike. Rezultat je prijetno opremljen prostor, ki ga številni zunanji organizatorji prav zaradi njegove domačnosti prepoznavajo kot zaželen prostor za umestitev svojih dogodkov. Z metodo t. i. *codesign* so tako prostor opremili, obenem pa se je povečala identifikacija njegovih uporabnikov z njim. Tako kot so-delo počasi prehaja s področja ustvarjalnih industrij na druga področja, se podobno dogaja z *codesigningom*. Metodo, pri kateri imajo pri urejanju prostora glavno besedo tisti, ki ga uporabljajo, in pri kateri je urejanje organski, nikoli zares končan proces, poleg podjetij vse bolj uporabljajo tudi v bolnišnicah, šolah in javnih prostorih. Po mnenju Oliverja Marlowa, dizajnerja javnih prostorov in številnih znanih *coworking* prostorov po svetu, je namreč ravno razvijanje povezanosti oz. izmenjava stvari in idej med posamezniki tisto, kar tvori skupnosti/družbo. ✕

Foto: David Lotrič

sveže odkritim načinom dela in okolja, v katerem se delo odvija. Ko se je srečal z Lukom in Evo, so hitro našli skupno točko. Povezani v skupni viziji ter z namenom, da spodbudijo, povežejo in popularizirajo so-delo v Sloveniji, so začeli razvijati iniciativo **Slovenia Coworking**. Ta si prizadeva »za zagon gospodarstva in ustvarjanje boljše družbe«, kot so zapisali na svoji spletni strani. Sodelavne dogodke so začeli nadgrajevati z dogodki Sedi,5!, na katerih so posamezniki predstavili

Prostor, kjer so moči združili ustvarjalci s področja oblikovanja, fotografije in umetnosti, so poimenovali **Kreativna cona Šiška** (KCŠ). Tu imajo svoje studie, sodelavne prostore in kuhinjo, občasno pa v njej tudi prirejejo dogodke. Eden izmed njih je bil večplastni, celodnevni kulturni dogodek Save KCŠ, organiziran leta 2012, katerega namen je bil združiti lokalno kreativno sceno, ki bi priskočila na pomoč, in pridobiti sredstva s strani uporabnikov, prijateljev in podpornikov v širšem

Pop-up dom, je bila prodajna razstava v enem izmed prestižnih ljubljanskih stanovanj v središču mesta oktobra 2012. Stanovanje so opremili z izdelki slovenskih industrijskih oblikovalcev, ki so bili tudi napredaj. Dogodek so v večjem obsegu ponovili decembra 2013 na drugi lokaciji, na Tobačni 5, prav tako v že dalj časa praznih prostorih.

Razvoj omenjenih skupnosti v tem času verjetno ni naključje. V zadnjih letih se gospodarska kriza pogloblja, možnosti

Coworking Zasavje / Punkt – laboratorij za kreativne industrije

<https://www.facebook.com/PUNKTcc>,

<http://www.punkt-cc.org/>

<https://www.facebook.com/EmptySpacesOfZasavje>

Trbovlje: Po povratku z dvoletnega raziskovanja kreativnih industrij v Berlinu, mestu, ki so ga sodelavne skupnosti mladih ustvarjalcev posebej močno zaznamovale, je Tadeja Bučar iz Trbovelj leta 2012 začela aktivno pridobivati somišljenike za ustanovitev **Punkta**, laboratorija za kreativne industrije. Njihov cilj je bil povezati ustvarjalno energijo Zasavja in jo usmeriti v razvoj regije. Želeli so organizirati ustvarjalne delavnice, prostor, v katerem bi potekale, pa so morali šele poiskati. V lokalnem okolju se je hitro razširil glas o njihovih idejah. S podjetjem Lafarge Cement – Cementarna Trbovlje so se dogovorili za brezplačno uporabo dela njihove, že dve leti prazne stavbe. V njej ima še vedno prostor tudi nekdanji javni 25-metrski pokrit bazen, ki zdaj kliče po novih vsebinah.

V stavbi, ki se je oprijelo ime **Baza**, je tako zaživel prostor za so-delo. Nekdanji elektrotehnični laboratorij, deloma prenovljen, je namenjen dogodkom in delavnicam, v enem izmed prostorov je računalniška delavnica, v kleti pa sejne sobe

Foto: arhiv Punkt

in ropotarnica. V pritličju sta na voljo še dva velika prazna prostora, vendar je njuna uporaba onemogočena, saj sta dostopna le preko delavske kopalnice, ki jo še vedno uporabljajo delavci iz cementarne. V sodelovanju s Fakulteto za arhitekturo v Ljubljani so Punktovc pripravi

idejno zasnovo prenove stavbe. Zamislili so si jo kot center urbanih športov.

V kratkem času od ustanovitve Punkta so v stavbi zaživele številne dejavnosti. *So-delovni prostor* je Zasavčanom na voljo brezplačno. Punktovc pa prostor za delo ustvarijo kjer koli so

in sodelavne dogodke izvajajo tudi na drugih lokacijah po regiji. V Trbovljah vzpostavljajo prvi odprt sodelovni prostor (Coworking Zasavje), saj so se za začasno rabo praznega prostora na Njivi dogovorili s podjetjem Spekter. So-delo želijo v prihodnosti vnesti še bolj v središče dogajanja, med ljudi. Načrtujejo ga tudi v nekdanjih delavskih kolonijah. Velik delež prebivalcev v nekaterih izmed njih so priseljenci iz nekdanje Jugoslavije, ki še vedno predstavljajo segregirano skupnost. V prostorih sodela bi se njihov bogat kulturni potencial lahko sprostil in se povezal z drugim lokalnim prebivalstvom.

Punktovih aktivnosti je ogromno, veliko jih je namenjenih mladim in drznim. V računalniški delavnici zbirajo in razstavljajo stare računalnike, sestavljajo nove in jih predajajo vsem, ki jih potrebujejo. V delo vključujejo in mentorirajo predvsem osnovnošolce. Najstniki iz gimnazije in tehniške gimnazije sodelujejo v projektu Kluba za razmišljanje, kjer iščejo ideje za zastavljene izzive in s posebno tehniko razmišljanja vodijo razpravo o vnaprej določeni temi. Punkt med drugim organizira tudi mednarodne delavnice in tako

povezuje Zasavje s svetom. Poleg Kluba za razmišljanje, kjer razmišljajo o aktualnih temah, kot na primer, kako zmanjšati brezposelnost v Zasavju, in ki predstavlja osnovo za kasnejšo realizacijo idej, prireajo tudi Kreativne zajtrke in večerje, kjer se prebivalci lahko družijo in načrtujejo nove podvige.

V drugi polovici 90. let je celotno zasavsko regijo, predvsem pa Trbovlje, močno prizadel propad industrije, ki je za seboj pustil številne prazne industrijske in trgovske stavbe. Punkt, ki ga trenutno sestavlja 15 aktivnih ustvarjalcev in ima kakih 200 podpornikov zelo različnih profilov, se aktivno zavzema za zapolnitev praznih prostorov z novo vsebino. Iz teh bo tako lahko vzklila nova industrija, ki bo ustvarjala nove vrednosti. Akcijski plan za izvedbo njihovega cilja vključuje: zbiranje podatkov o praznih prostorih s pomočjo čim širšega kroga podpornikov, vzpostavitev spletnega mesta, kjer bo vsak prazen objekt opisan in za katerega se bodo s pomočjo prebivalcev zbirale ideje za njegovo vsebino, izvajanje dogodkov v praznih stavbah ter v zadnji fazi aktivnosti za pridobitev objekta v stalno uporabo. Tako bodo prazni prostori zaživeali novo življenje.

V regiji obstaja močna povezanost med ljudmi, tudi zaradi rudarske preteklosti in posebnega skupnega načina življenja v delavskih kolonijah. Kljub trenutnemu občutku neperspektivnosti, slabim demografskim trendom in težkim zgodovinskim izkušnjam, predstavljajo ravno številne izpraznjene stavbe v povezavi z odprtimi, ustvarjalnimi in povezanimi prebivalci nove možnosti so-delovanja in razvoja Zasavja. Napredne ideje, ljubezen do tega prostora in močna energija posameznikov, ki se prenašajo med ljudi, lahko preprečijo nadaljnje odseljevanje aktivnega prebivalstva, ki grozi. Na Facebookovi strani Empty spaces of Zasavje, kjer Punktovc zbirajo informacije o praznih objektih kot potencialnih za razvoj, je nekdo zapisal: »Prav srce boli človeka, ko vidi te zapuščene prostore, nekdanje polne življenja, veselja in volje do dela, ustvarjalnosti, tovarštva, prijateljstva, delovnih zmag in močnega duha ... ampak Zasavci se ne damo, dokaz, da so se stvari začele premikati, je tudi ta stran ...« ✕

Foto: Tatjana Marn

Lokalne ekonomije

Lokalne ekonomije so načini izmenjave dobrin in storitev, ki potekajo v lokalnem okolju med omejenim številom uporabnikov. Pod tem pojmom razumemo izmenjavo denarja, uslug in fizičnih dobrin med uporabniki samimi. Obsega posojanje, nalaganje in porabo sredstev v materializirani ali simbolni obliki. Pri uporabi lokalnih finančnih orodij se med uporabniki vzpostavljajo specifične interakcije, ki so odvisne od samega orodja.

Lokalna valuta

Pomen

Globaliziran svet

V globaliziranem svetu je razvoj telekomunikacij olajšal izmenjavo denarja do te mere, da lahko v trenutku prepotuje ves svet. Presežki svetovne trgovinske izmenjave se zaradi lastniških povezav čedalje bolj koncentrirajo in kopičijo v globalnih ekonomskih centrih. Samo del presežkov se s plačami vrača v potrošnjo, večina pa se v obliki vrednostnih papirjev ponovno investira na finančne trge z namenom akumuliranja vrednosti in njegovega povečevanja. Časovni okvir sredstev za finančne naložbe je dolg, običajno večleten.

Lokalno življenje

V nasprotju s sodobno globalno ekonomijo je vsakodnevno življenje večine prebivalcev Zemlje vezano na lokalna okolja, kjer preživljajo večino svojega

časa, pridobivajo prihodke in koristijo dobrine in storitve. Čeprav smo ljudje bolj mobilni kot pred stoletji, izvira večina posameznikovih prihodkov in potrošnje iz lokalnega okolja. Izmenjava storitev in dobrin v lokalnem okolju je hitra, prihodki od dela se porablja hitro, običajno v manj kot enem letu.

Preplet lokalne in globalne ekonomije

V lokalnem okolju so globalne ekonomije zastopane s trgovskimi, prehrabnimi, finančnimi in storitvenimi verigami. Presežki iz lokalnih ekonomij se pretakajo v globalna središča lastnikov. Ob tem nastajata dva problema: finančen in okoljski.

Sredstva, ki izvirajo iz lokalnega okolja, se koncentrirajo v globalnih centrih, od koder se ne vračajo v vse lokalne sredine, zato se med tema dvema poloma ustvarja razlika v blaginji.

Globalna izmenjava blaga in osebnih storitev je zahtevnejša, dražja in ima zaradi transporta večje negativne vplive na okolje. Z večjimi okoljskimi vplivi se zato zmanjšuje kakovost bivanja v lokalnem okolju.

Kaj storiti

Eden izmed načinov, kako zmanjšati negativne vplive globalizacije, je uporaba lokalnih ekonomij. Namen lokalnih ekonomij je zadržati sredstva, proizvodne in storitvene cikle v omejenem okolju, ne da bi sredstva odtekala v svet ob hkratnih večjih negativnih vplivih na okolje. Ob tem je cilj ustvariti čim več koristi lokalnim prebivalcem.

Tipi lokalnih ekonomij

Participativni proračun

Participativni proračun je proces demokratičnega odločanja o razporeditvi javnih sredstev.

Odločanje o porabi javnega denarja je pogosto nepregledno, javnost je brez možnosti vpliva nanj, učinki pa so težko merljivi. Preglednost odločanja je še posebej pomembna v primerih, ko je stik med mestno ali državno upravo in prebivalci šibak. Participativni proračun je zato postopek, s katerim prebivalci prepoznajo izzive, se pogovorijo o njihovem reševanju in odločajo o tem, kako se denar porablja. Participativni proračun se uporablja v velikih in malih mestih, med katerimi so tudi Berlin, Chicago, Dunaj, Lizbona, New York, Reykjavik in Wuppertal.

Časovna banka

Časovna banka je način izmenjave storitev, kjer je čas enota plačila. Uporablja se za vrednotenje dela, ki je običajno prostovoljno, z vzpostavitvijo časovne valute pa se vzpostavi trg nujenja in koriščenja sto-

ritev. Delo, ki ga posameznik nudi drugemu, se beleži in unovči za delo v njegovo korist. Takšna izmenjava storitev krepi medosebne povezave znotraj skupnosti. Slovenska i primeri sta bila Časovna banka Slovenija v Slovenski Bistrici in Časovna banka Šentjur, vendar nista širše zaživelav Šentjurju, v svetu pa so znani primeri v Ithaci (ZDA), Združenem Kraljestvu, Italiji in drugod.

Lokalni crowdfunding

Množično financiranje (ang. *crowdfunding*) je način prostovoljnega zbiranja finančnih sredstev od večjega števila posameznikov v podporo projektom v lokalnem okolju. Namenjen je v javnosti odmevnim projektom, ki težje zbirajo sredstva preko financiranja iz javnega sektorja.

Lokalne valute

Lokalne valute so tiste, ki jih izdaja lokalni izdajatelj in so namenjene za trgovanje na omejenem območju. Z lokalno valuto se (vzporedno z nacionalno valuto) – podobno kot z vrednostnimi boni – vzpostavi polzaprt ekonomsko področje, kjer sredstva ne odtekajo v globalne tokove. V lokalnem okolju to pomeni, da se večja povpraševanje po lokalnih dobrinah, zaradi vgrajenih vzpodbud (negativne obresti, časovna omejitev in, popusti) pa enaka količina valute kroži hitreje, kar vodi k večji ekonomski aktivnosti. Skratka: kjer se uporablja lokalna valuta, se večja povpraševanje po lokalnih izdelkih in storitvah. Znani primeri lokalnih valut so: Berkshares (ZDA), Wörgl (AVT), Totnes Pound (VB) in Chiemgauer (NEM). Pomembno je vedeti, da se v podjetjih davek na dodano vrednost računa na enak način, kot se obračunajo vrednostni boni za trgovine, zato lokalne valute ne predstavljajo utaje davkov. ❌

Dodatni primeri:

Agrarne skupnosti
<http://agrame.si/>

Facebook skupina delimo.si
<https://www.facebook.com/groups/205831872791893/>

Iniciativa mestni zbor

<http://odlocajomestu.si/>
<http://www.imz-maribor.org/>

Maribor: Iniciativa mestni zbor (IMZ) je pobuda meščanov Maribora za vpliv na odločanje o mestu. Oblikovala se je iz spontanih skupščin leta 2013 kot odziv na proteste proti korupciji v mariborski občinski upravi. Za izboljšanje procesa odločanja predlagajo uvedbo participativnega proračuna.

cca. 20 milijonov evrov. Proces participativnega proračuna občane vključuje tako pri predlogih in pripravi projektov kot pri odločanju oziroma glasovanju o projektih, ki naj bodo izvedeni v okviru razpoložljivih proračunskih sredstev.

Kakšna je praksa PP?

Prvič je bil participativni proračun uveden leta 1989 v brazilskem mestu Porto Alegre. Kmalu je brazilska vlada prepoznala potencial tega načina upravljanja mesta in ga predlagala kot način upravljanja v vseh mestih. Institut participativnega

participativnega proračuna. Od takrat število mest v Evropi, ki jih v celoti ali deloma upravljajo s participativnim proračunom, skokovito raste. Sedaj že več kot 300 mest v Evropi uporablja kakšno izmed variant participativnega proračuna. Med temi mesti so tako mala kakor tudi velika, nam vsem poznana mesta, kot so Berlin, London, Rim, Lizbona in Madrid.

Dolgoletne izkušnje pa kažejo tudi jasne rezultate v smeri izboljšanja kvalitete bivanja, večjega zaupanja v demokratični sistem, zmanjšanja socialnih neenakosti ter tudi pospešenega

Kako bi participativni proračun deloval

Predloge za investicije bodo oblikovali občani sami. Posamezniki ali skupine bodo prepoznavali najbolj pereče probleme in se dogovarjali, kako jih reševati. Razpravljali in ugotavljali bodo, katere investicije v skupnosti so nujne.

Občanom bodo na voljo občinske strokovne službe, s pomočjo katerih bodo pripravili in ovrednotili dogovorjene predloge, ki jih bo občinska uprava zbirala med letom. Vsi tako oblikovani predlogi bodo sestavljali listo projektov – enkrat letno

Foto: arhiv Iniciative mestni zbor

Odločanje o porabi sredstev

V demokraciji naj bi javna politika izražala javno voljo, dejansko pa je vloga meščanov pri odločanju o vodenju občine zelo majhna. Politična aktivnost meščanov pri odločanju o vodenju občinskih zadev je omejena na 4-letne volilne cikle in na morebitna glasovanja na referendumih. Resnična moč odločanja o prihodnosti je v rokah majhnega števila ljudi.

Pomen v Mariboru

V pogovorih so pobudniki IMZ ugotovili, da mestne oblasti ne zanima, kaj meščani želijo. Po njihovih besedah so v času županovanja Franca Kanglerja Mariborčani na lastni koži občutili vse negativne elemente, ki jih lahko prinese predstavniška demokracija. Vodenje občine so zaupali županu, ki se je požvižgal na strokovna mnenja in moralna načela. Občinskih zadev ni vodil na podlagi izraženih interesov občanov, ampak v luči zadovoljevanja potreb ozkega kroga ljudi. Protesti so pokazali tudi neizmerno moč in samozaverozanost izvoljenih predstavnikov, ki kljub glasnemu pozivu ljudstva niso želeli odstopiti. Takšno oklepanje oblasti in neupoštevanje volje občanov je po prepričanju pobu-

dnikov IMZ resen sistemski problem, ki ga ne morejo rešiti zgolj z zamenjavo oseb na oblasti, ampak le s spremembo sistema samega. Ker želijo pobudniki IMZ v odločanje o porabi javnih sredstev vključevati prebivalce, vidijo možno rešitev v uvedbi participativnega proračuna.

Participativni proračun

Participativni proračun je sistem razporejanja dela proračunskega denarja tako, da o njegovi porabi soodločajo občanke in občani. Soodločanje se nanaša na tisti del proračuna, ki je vsako leto namenjen investicijam, kar v Mestni občini Maribor pomeni

proračuna se je razširil tudi drugod po svetu. Že leta 1994 je zaživel prvi primer participativnega proračuna v Italiji, leta 1996 v Veliki Britaniji in leta 1998 v Nemčiji.

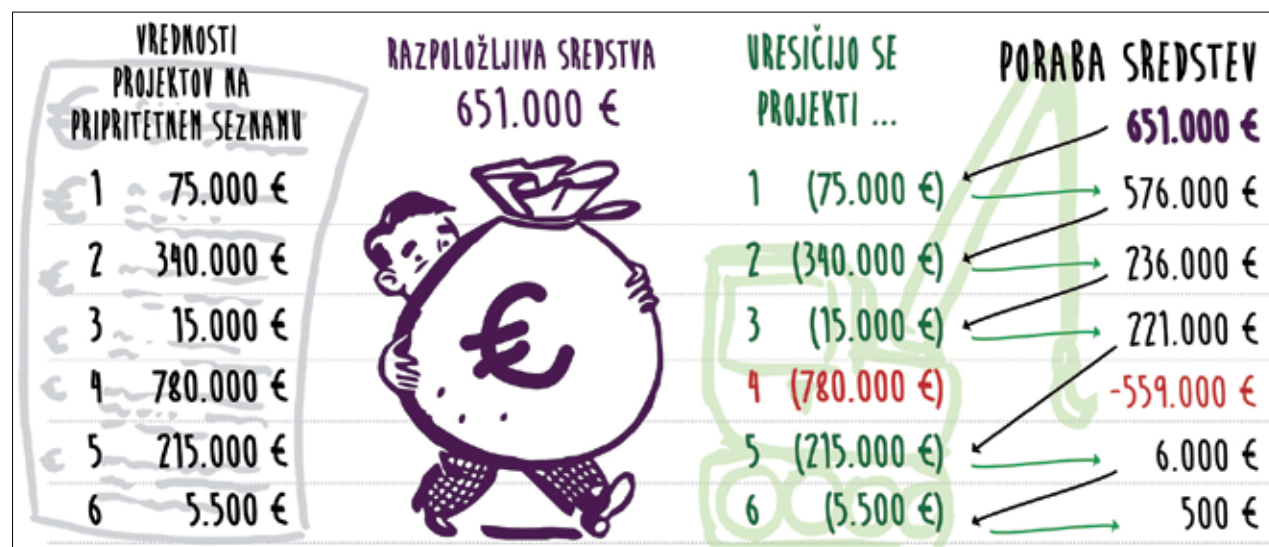
Hitrejši razcvet se je zgodil po letu 2000, ko se je v Portu Alegru odvijal World Social Forum, kjer je lahko tisoče nevladnih organizacij in aktivističnih pobud iz prve roke opazovalo delovanje in dosežke

gospodarskega razvoja. Izkušnje kažejo, da so pozitivni učinki participativnega proračuna povezani z njegovim obsegom. Več kot je sredstev, namenjenih za participativni proračun, boljši so rezultati.

Tako Svetovna banka kot Združeni narodi so prišli do zaključkov, da soodločanje o porabi proračunskih sredstev omejuje korupcijo in vpliv škodljivih interesov na izbiro investicijskih prioritet, bistveno dviguje kvaliteto življenja v mestu, znižuje socialne in razvojne razlike med različnimi deli skupnosti ter pospešuje gospodarsko rast.

pa bodo občani z glasovanjem odločili, kateri bodo izvedeni.

Na ravni vsake mestne četrti in krajevne skupnosti se bo enkrat letno sklical zbor občanov, na katerem bodo občani izbirali med predlaganimi investicijskimi projekti. Vsak občan bo imel na voljo pet glasov, ki jih bo lahko podelil tistim petim projektom, za katere meni, da so najpomembnejši. Tako bo oblikovan prednostni seznam projektov – od tistega z največ do tistega z najmanj prejetimi glasovi. S tega seznama bo za izvedbo izbranih toliko projektov, da bodo porabljena vsa razpoložljiva sredstva. ✕

Tranzicijsko mesto Trbovlje

<http://www.transitionnetwork.org/>,

<https://www.facebook.com/groups/TranzicijskoMestoTrbovlje/>

Trbovlje: Tranzicijsko mesto je ime za skupnostne projekte, ki iščejo odgovor na klimatske spremembe, ekonomsko nestabilnost in odvisnost od fosilnih goriv. Ukrepi so usmerjeni v krepitev lokalnih družbeno-ekonomskih so-delovanj.

Tranzicijska mesta

Namen tranzicijskih mest je povečati prepoznavnost trajnostnega življenjskega sloga. Skupnosti iščejo načine za zmanjšanje porabe energije in zmanjšanje odvisnosti od dolgih dobavnih verig, ki so odvisne od fosilnih goriv. S tranzicijskimi mesti iščejo odgovore, kako oblikovati življenje z zmanjšano količino nafte in z boljšim življenjem. Po razmišljanju o dejanskih potrebah so tranzicijska mesta sorodna gibanju Simple living, ki z zmanjšanjem posesti in večjo samozadostnostjo stremi k poenostavljanju življenja.

Ko se zbere skupina ljudi, začnejo takšne koncepte iskati in jih udejanjati. V vsakem mestu ali regiji se glede na potrebe oblikujejo drugačne skupine, zato se tranzicijska mesta med sabo razlikujejo.

Pri prvem tranzicijskem mestu, Totnesu v Veliki Britaniji, je pri pripravi lokalne valute Totnes Pound aktivno so-delovala Marjana Kos. V mestu je bilo veliko zanimanja za tovrstne teme, zato se je oblikovalo več skupin, ki so sočasno razvijale več konceptov. Z delavnicami, izobraževanji, izmenjavami itd. so dosegali kritično maso, zato je Totnes še sedaj primer dobre prakse.

TMT

Tranzicijsko mesto Trbovlje je pobuda za implementacijo konceptov trajnostnega razvoja v Trbovljah oz. v Zasavju. Pobudniki želijo zgraditi Trbovlje, ki bi bile energetske, prehrabno in ekonomsko neodvisne od globalnih tokov. Zato iščejo dobre ideje na področjih lokalne energetske oskrbe, oskrbe s hrano, lokalnih delovnih mest, lokalnih financ in ekonomije ter lokalnega izobraževanja in družbeno-kulturnega življenja.

S tranzicijo v nizkoenergetsko in lokalno zasnovano družbo tako hkrati odgovarjajo na probleme vrha proizvodnje nafte (peak oil), na klimatske spremembe ter na globalni dolžniški balon.

Kaj so načrtovani ukrepi

1. Lokalna valuta Tranzicijskega mesta Trbovlje bi bila Trboveljska lipo, ki bo nadomeščala evro pri lokalnih obrtnikih, trgovcih in gostincih. V omejenem obsegu se že uporablja, ob večjem uspehu pa bi lahko prerasla v Zasavsko lipo.
2. Mestna hranilnica bi bila osrednja finančna institucija Trbovelj. Skrbela bi za štiri finančne vidike: izdajanje lokalnega denarja, katerega vrednost bi se ohranjala z zlatimi rezervami, menjavo v evro in zlato, depozite ter za razvojno kreditiranje lokalnega

gospodarstva in prebivalstva v lokalni valuti.

3. Lokalni menjalni sistem oz. lokalna blagovno-menjalna borza, na kateri bi se odvijala trgovanja z blagom, storitvami in se določala razmerja med lokalno in nacionalno valuto ter z zlatom.

4. Univerzalni temeljni dohodek bi bila pravica in doživljenjska renta občanov, ustvarjena iz dejavnosti lokalnih monopolov (prehrana, energetika, vodovod, upravljanje z odpadki, javni transport, ...). Višina rente bi bila dinamična in odvisna od

ustvarjenih presežkov, izplačila pa bi se izvedla v lokalni valuti.

Kako deluje v praksi

V Zasavju že nekaj let uporabljajo LETS pri menjalnih krogih in uvajajo Zasavsko lipo kot papirni in kovani denar. Zaenkrat poteka testno pri 15 podjetnikih. Računajo, da je približno 40 podjetnikov tista točka, na kateri bi denar lahko začeli uporabljati v javnosti (ga tiskati, kovati in prodajati občanom). ✕

Foto: arhiv Tranzicijskega mesta Trbovlje

<http://prostorisodelovanja.si>

Prostori sodelovanja: skupnostne prakse v urejanju prostora. Izdal in založil: **Inštitut za politike prostora**, Tržaška 2, SI-1000 Ljubljana, www.ipop.si. Uredniki in avtorji besedil: **Marko Peterlin** (urednik publikacije; sourednik področij stanovanjske skupnosti in začasna raba prostora), **Karolina Babič** (sourednica področja so-delo), **Maša Cvetko** (sourednica področja skupnostna prenova), **Darja Fišer** (sourednica področja urbana samooskrba), **Blaž Habjan** (sourednik področja stanovanjske skupnosti), **Urban Jeriha** (sourednik področja lokalne ekonomije), **Urša Jurman** (sourednica področja začasna raba prostora), **Tatjana Marn** (sourednica področja so-delo), **Josip Rotar** (sourednik področja somobilnost), **Maja Simoneti** (sourednica področja urbana samooskrba), **Goran Šoster** (sourednik področja lokalne ekonomije), **Tadej Žaucer** (sourednik področij somobilnost in skupnostna prenova). Oblikovanje: **Novi kolektivizem**, Lektoriranje: **Petra Očkerl**, Tisk: **Trajanus d. o. o.**, Ljubljana, maj 2014. Publikacija je objavljena pod licenco Creative Commons »Priznanje avtorstva«, »Nekomercialno« in »Deljenje pod istimi pogoji«. Besedilo licence je na voljo na internetu na naslovu: <http://www.creativecommons.si>